

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA

Autor práce: Zdeněk Lhota
Studijní obor: Regionální studia
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: Mgr. Schmidt Jiří
Katedra: Katedra společenských věd

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jiřímu Schmidtovi, za cenné rady,
připomínky a vedení práce.

OBSAH:

ÚVOD	6
1 SITUACE PŘED VZNIKEM SAMOSTATNÉHO ČSR.....	8
1.1 První světová válka	8
1.1.1 Vzrůstající německý nacionalismus	9
1.2 Vliv 1. světové války na vznik ČSR.....	10
1.3 Poválečné dohody dotýkající se vzniku ČSR.....	11
1.4 Národnosti žijící na území ČSR	12
2 VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA.....	14
2.1 Říjen 1918	17
2.1.1 14.říjen.....	18
2.1.2 18.říjen – Washingtonská deklarace.....	18
2.1.3 27. října – Andrásyho nóta.....	19
2.1.4 28. října – Vyhlášení samostatného ČSR	19
2.1.5 29. října.....	20
2.1.6 30. října – Martinská deklarace	21
2.1.7 Den právního vzniku ČSR.....	21
2.2 Řešení „slovenské otázky“, čechoslovakismus	22
2.3 Historický princip x národnostní princip.....	23
2.3.1 Tříkrálová deklarace.....	24
2.3.2 Deutschböhmen	25
2.3.3 Wilsonových 14 bodů.....	26
2.4 Podkarpatská Rus	26
2.5 Německý převrat	28
2.6 Slovenský převrat	30
3 JEDNOTLIVÉ NÁRODNOSTI A JEJICH VZTAH KE VZNIKU ČSR ...	32
3.1 Češi.....	32
3.2 Moravané.....	33
3.3 Slováci	34
3.4 Němci	36
3.5 Maďaři.....	37
3.6 Poláci	39
3.7 Rusíni.....	39

4 ČESKOSLOVENSKÝ STÁT A JEHO VZTAH K NÁRODŮM ŽIJÍCÍM NA JEHO ÚZEMÍ	41
4.1 Územní a správní členění ČSR ve vztahu k národnostem.....	42
4.2 Otázka národnostních menšin v ústavě z r. 1920	44
4.3 Spor s Polskem o Těšínsko.....	45
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
SEZNAM ZKRATEK.....	53
SEZNAM PŘÍLOH.....	54
ABSTRAKT	58
ABSTRACT	59

ÚVOD

Téma vzniku samostatného Československa jsem si pro vypracování moji bakalářské práce vybral hlavně z důvodu, že zánikem společného státu Čechů a Slováků, ke kterému došlo začátkem 90. let 20. století, se toto téma stává opět aktuálním. Jsem si vědom, že mnou vybrané téma je možné zpracovávat z mnoha různých úhlů a i rozsah může být samozřejmě daleko větší než obsah jedné bakalářské práce. Je velmi pravděpodobné, že se o analýzu vzniku samostatného Československa, už s odstupem několika let od jeho zániku, bude v blízké budoucnosti pokoušet i mnoho historiků. Jak už jsem nastínil, tak na toto téma může být nahlíženo z různých úhlů a mohou v něm být analyzovány různé skutečnosti. V moji práci jsem se rozhodl na tuto významnou událost v našich dějinách podívat hlavně z národnostního pohledu.

Říjen 1918 znamenal velký zvrát v dějinách naší vlasti. Konkrétně 28. října 1918 vznikl samostatný Československý stát na jehož území žili zástupci mnoha národností. Tuto skutečnost dopředu nikdo nebral za příliš důležitou, což jak se později ukázalo byla zásadní chyba. Brzy se totiž začaly objevovat problémy s Němci, kteří žili v pohraničí, s Poláky, kteří si nárokovali část Slezska nebo s maďarským obyvatelstvem hlavně na území Slovenska. Těmito a mnoha dalšími národnostními problémy jsou protkány celé dějiny ČSR, a to už od samotného vzniku, až po rozdělení na dva samostatné státy. A tak to vypadá, že právě nesprávné řešení národnostních otázek při vzniku samostatné ČSR mohlo být jednou z příčin pozdějších krizí a nakonec i zániku společného státu.

Cílem mojí bakalářské práce je blíže poznat a zanalyzovat okolnosti vzniku samostatného Československa, a to konkrétně z pohledu řešení národnostních otázek. V mojí práci se zaměřím na skutečnost, jestli už při vzniku ČSR nedošlo k nesprávnému řešení národnostních problémů, což mohlo později přispět k jeho budoucím krizím. Jak už jsem uvedl, tak při samotném vzniku bylo nutné vyřešit mnoho otázek dotýkajících se více národností, a tak se v mé práci pokusím na některé z těchto otázek podívat podrobněji.

Konkrétně se zaměřím na územní a správní členění ČSR ve vztahu k národnostem (župy, země), řešení „slovenské otázky“ (čechoslovakismus), vztah Ústavy z roku 1920 k národnostním menšinám, použití historického principu (české země – Čechy, Morava, Slezsko) a naproti tomu národnostního principu (Slovensko). Dalším národnostním problémem, který musel být nějak řešen je bezesporu

nerespektování historických hranic, např. ve vztahu k Maďarsku. A nesmíme zapomenout ani na připojení Podkarpatské Rusi k ČSR, ke kterému došlo „z vůle velmocí“ a na vztahy s okolními státy (Německo – problém sudet, Rakousko – územní ztráty po našem osamostatnění, Maďarsko – územní ztráty vůči Slovensku).

1 SITUACE PŘED VZNIKEM SAMOSTATNÉHO ČSR

Jak uvádí GALANDAUER¹, tak mapu Evropy výrazně změnila první světová válka, která probíhala v letech 1914–1918. Bezprostřední příčinou války byl atentát na následníka rakousko-uherského trůnu. Velmi významný je pro Evropu fakt, že dochází k rozpadu Rakousko-Uherského císařství. (příloha I) Na území, kde se rozkládalo postupně vznikají nové samostatné státy (Rakousko, Maďarsko, Československo, Polsko, ...).

1.1 První světová válka

„Sarajevského atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda se rakousko–uherské vládní a vojenské kruhy rozhodly využít k válce se Srbskem (uherský ministerský předseda Tisza chvíli váhal, obával se vyčerpávajícího boje, ale pak své námitky stáhl). Zasáhnout proti Srbsku silou doporučovalo Rakousko–Uhersku i spojenecké Německo, které předpokládalo, že střetnutí zůstane izolovanou válkou. Srbsko v ní mělo být rychle poraženo, což by posílilo postavení habsburské monarchie na Balkáně, pomohlo ji mocensky řešit vnitropolitické těžkosti a také by upevnilo německý spojenecký systém proti britsko–francouzsko–ruské Dohodě.“²

„Rakousko–Uhersko vyhlásilo Srbsku válku což, vyvolalo řetězovou reakci vedoucí k světové válce. Proti sobě stály dva velké koaliční bloky: Dohoda (Spojené království, Carské Rusko, Francie, Itálie, USA, Srbsko, Japonsko) a Ústřední mocnosti (Německo, Rakousko–Uhersko, Osmanská říše, Bulharsko).“³

„Rakousko spojilo svůj osud s Německem. Toto spolenectví zaručovalo privilegované postavení vládnoucích tříd v monarchii, nadvládu Němců a Maďarů nad slovanskou většinou. Rozvázat toto spolenectví by znamenalo vážně ohrozit postavení privilegovaných tříd v Rakousku. Německo sice vykazovalo válečné úspěchy a snilo

¹ Galandauer, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy,projekty,perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Úvodem, s. 7

² KVAČEK, Robert, et al. Dějiny Československa. 2.díl, 1648-1918. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Hlava VIII, České země a Slovensko za první světové války (1914 – 1918). Vznik Československa, s. 497 - 498

³ KVAČEK, Robert, et al. Dějiny Československa. 2.díl, 1648-1918. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Hlava VIII, České země a Slovensko za první světové války (1914 – 1918). Vznik Československa, s. 498 - 500

o vítězném míru, který nadiktuje, ale rozhodující pro výsledek války byla nakonec ekonomická převaha dohodového tábora. Rakousko hledalo po celou válku možnost, která uzavřít kompromisní mír, ale právě spojení s Německem bylo překážkou pro takové řešení.“⁴

Samotné boje probíhaly na území Evropy na několika frontách. Válka nakonec skončila vítězstvím Dohody a kapitulací Ústředních mocností v roce 1918 (podepsáním příměří Německem 11. listopadu 1918 v Compiègne). Výsledkem války, tak byl v Evropě konec německého, ruského a rakousko-uherského císařství a vznik nových zemí (hlavně ve střední a východní Evropě). Na mapě Evropy se tak, na základě poválečných dohod objevuje mnoho nových států. Nejvíce jich vzniká na území, které kontrolovalo Rusko (Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva). Navíc se na mapu Evropy vrací svobodné Polsko, které se formuje na územích, která dosud patřila Německu, Rusku a Rakousko–Uhersku.

1.1.1 Vznikající německý nacionalismus

„Po vyhlášení války byla moc v habsburské monarchii přenášena na vrchní vojenské velitelství. Otvírala se znovu cesta k absolutismu a k vojensko–byrokratické diktatuře, která měla potlačit jakýkoli protiválečný odpor, zvláště slovanských národů, a soustředit celé úsilí státu k válce.“⁵

Dle KVAČKA⁶ měla vojensko–byrokratická diktatura také výrazně protičeský, nacionálně německý charakter. Administrativní nařízení měnila jazykovou praxi u mnoha státních úřadů plně ve prospěch němčiny. Stále jasněji se také rýsovala ústavní přestavba říše. V roce 1915 došlo ke změně státního znaku, který heraldicky stvrzoval dualismus, zato popřel jednotu zemí Koruny české. V souvislosti s tím bylo také použito názvů „rakouské země“ a „Rakousko“, když dosud se používal název „Království a země v říšské radě zastoupené“. I když proměny neměly okamžité státoprávní následky, tak naznačovaly možný směr vývoje státu. Dalším krokem mělo

⁴ KRÁL, V. Vznik ČSR. 1. vyd. Praha : Melantrich, 1985. První světová válka, s. 9

⁵ KVAČEK, R. Dějiny Československa. 2.díl, 1648-1918. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Hlava VIII, České země a Slovensko za první světové války (1914 – 1918). Vznik Československa, s. 500 - 501

⁶ KVAČEK, R. Dějiny Československa. 2.díl, 1648-1918. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Hlava VIII, České země a Slovensko za první světové války (1914 – 1918). Vznik Československa, s. 500

být rozdělení českých zemí na oblasti německé a smíšené, české by nebyly žádné. Úředním jazykem by se všude stala němčina, ve smíšeném území by se čeština mohla využívat jen při vnějším styku s úřady. S útokem proti češtině a českému národnímu smýšlení byly spojeny perzekuční zásahy proti českému kulturnímu a duchovnímu životu. Zakázány byly například knihy, které připomínaly český stát a velkou dějinnou minulost, mnohé časopisy a docházelo i k zásahům v učebnicích a v repertoáru divadel.

1.2 Vliv 1. světové války na vznik ČSR

Podle KRÁLE⁷ velké naděje vkládala většina Čechů hned od začátku války do ruské armády, jež na počátku válečného konfliktu vykazovala velké úspěchy. Čeští politikové počítali na začátku války s přítomností ruského vojska v Čechách a slibovali si od toho řešení české otázky. Masaryk však soudil, že by jsme se neměli spoléhat jen na podporou carského Ruska, ale českou otázku řešit za pomoci všech velmocí dohodového tábora. Na druhou stranu je potřeba vidět, že ruské válečné úspěchy proti Rakousku, byly tehdy velkou morální oporou pro lidový odpor proti Rakousku u nás. Už na začátku války bylo jasné, že Češi měli nejtěžší pozici mezi národy monarchie, protože Poláci dostali příslib obnovení státu, Srbové, Rumuni a Italové své státy měli a žádali jen připojení svých menšin v monarchii, což by nevedlo k rozpadu monarchie. Jen Češi mohli naplnit své národní aspirace rozpadem monarchie.

Dle ORTA⁸ vydaly dohodové mocnosti 10. ledna 1917 nótu, v které formulovaly své cíle. Pro nás bylo velmi důležité, že do této nóty byla jako jeden z cílů zařazena nezbytnost respektovat národnosti a jejich práva, kam patřil vedle jiných i návrh na osvobození Čechů a Slováků, což znamenalo velmi mnoho pro československý zahraniční odboj.

Nakonec byl pro vznik samostatného Československa velmi důležitý fakt, že se naši političtí zástupci přestali orientovat na Rusko a připojili se na stranu Dohody. Jak se později ukázalo, tak uznání Národní rady Československé ze stran dohodových mocností, a také zařazení návrhu na osvobození Čechů a Slováků mezi válečné cíle Dohody, se stalo pravděpodobně nejvýznamnějšími událostmi, které později přispěli ke vzniku samostatného Československa.

⁷ KRÁL, V. Vznik ČSR. 1. vyd. Praha : Melantrich, 1985. První světová válka, s. 10

⁸ ORT, A. Evropa 20. století. 1. vyd. Praha : Arista, 2000. Válečný požár, s. 23

1.3 Poválečné dohody dotýkající se vzniku ČSR

V tomto oddílu se zaměřím na to, jak podle ORTA⁹ došlo k uzavření mírových smluv, které se dotýkají vzniku a mezinárodního uznání ČSR. Samotná mírová konference začala 18. ledna 1919 na francouzském ministerstvu zahraničních věcí v Paříži, neboť zámek ve Versailles nebyl ještě zcela připraven. Hlavními účastníky konference se staly především velmoci, Francie, Itálie, Japonsko, USA a Velká Británie. Druhu skupinu představovaly ty státy, které se po boku Dohody zúčastnily války, mezi nimi i ČSR. Ty se měly účastnit jen jednání, jež se jich týkala. Třetí nevelkou skupinu tvořily státy, které s Ústředními mocnostmi přerušily diplomatické styky. Neutrální státy a státy ve stádiu vzniku tvořily čtvrtou skupinu a mohly se jednání účastnit jen tehdy, když je některá z velmocí přizvala. Německo a jeho spojenci zastoupeni nebyli, těm měly být výsledky jen předloženy k přijetí, v podstatě jako diktát.

Na základě Versailleské smlouvy, která byla podepsána 28. června 1919 Německo uznalo nezávislost Československa a zřeklo se v jeho prospěch Hlučínska. Po rozpadu Rakouska–Uherska bylo nutné uzavřít mírové smlouvy s nástupnickými státy (Rakousko, Maďarsko). S Rakouskem byla mírová smlouva podepsána 10. září 1919 v zámku Saint–Germain–en–Laye a Rakousko v ní uznalo nový stát Československo, skládající se z Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi a zároveň mu také odstoupilo menší území na jihu Čech a Moravy.

Podepsání mírové smlouvy s Maďarskem se značně pozdrželo a ještě před jejím podepsáním Maďarská vojska napadla východní Slovensko, ale díky pomoci spojeneckých armád byl tento útok odražen. Mírová smlouva byla tedy podepsána až 4. června 1920 na zámku Trianon. Maďarsko v ní uznávalo začlenění Slovenska a Podkarpatské Rusi do nově vytvořeného Československa.

Na základě výsledků pařížské mírové konference byla také vytvořena mezinárodní organizace s názvem Společnost národů, jejímž cílem bylo hlavně udržení světového míru. Jedním ze zakládajících členů se stalo i Československo.

Kolem roku 1920 se začíná prohlubovat politická spolupráce ČSR, Jugoslávie a Rumunska. Všechny tyto tři státy spojovala obava ze snah maďarských vlád dosáhnout revize Trianonské smlouvy. Maďarsko se nikdy nesmířilo se vznikem Československa, neboť Slovensko tvořilo prakticky po celé tisíciletí součást Uherského království. Rodící se československo–jihoslovansko–rumunská spolupráce byla

⁹ ORT, A. Evropa 20. století. 1. vyd. Praha : Arista, 2000. Mír a společnost národů, s. 33

posměšně v maďarském tisku označena jako Malá dohoda a toto jméno už jí zůstalo. O podobnou spolupráci se československá zahraniční politika pokoušela i se sousedním Polskem, ale spory o Těšínsko, které v roce 1919 vyvrcholily dokonce ozbrojeným střetnutím, zůstaly trvalou překážkou bližší spolupráce. V roce 1924 podepsala ČSR spojeneckou smlouvu s Francií, která byla dosti všeobecného charakteru.

1.4 Národnosti žijící na území ČSR

„Od prvních okamžiků existence československého státu, zvláště když byly k němu mocí připojovány většinou německé hraniční oblasti Českých zemí a Slovensko často včetně maďarských okresů, stejně jako při projednávání Československých záležitostí na mírové konferenci v Paříži, byla národnostní skladba československého území předmětem vášnivých polemik.“¹⁰

„Poslední sčítání lidu konané na našem území před první světovou válkou se uskutečnilo v roce 1910. Nově vzniklá Československá republika potřebovala pochopitelně znát co nejpodrobnější demografická data nově vytvořeného státu. V roce 1919 byl založen Státní úřad statistický jako nový orgán pověřený celostátními statistickými šetřeními, mezi než patřilo i sčítání lidu jako jedno z nejdůležitějších. Podle tradice převzaté z monarchie se mělo konat v roce 1920. To však nebylo z řady důvodů (především dostatečné přípravy, ale také pro neujasněné hranice Československa) možné a navíc nový zákon o sčítání lidu byl přijat až teprve 8. dubna 1920. Zákon nařizoval provést prvé československé sčítání lidu nejdéle do roka a sčítání opakovat každých pět let, což byla anglosaská praxe.“¹¹

„Za politicky nejdůležitější se považovalo zjištění národnosti obyvatelstva, které mělo potvrdit oprávnění vzniku samostatné Československé republiky. Na rozdíl od předválečného zjišťování národnosti na základě "obcovací řeči" v rakouské části bývalé monarchie byla přijata definice národnosti, podle níž "národností jest rozuměti kmenovou příslušnost, jejímž vnějším znakem jest zpravidla mateřský jazyk". Tím se měla odstranit pro české a slovenské etnikum znevýhodňující definice národnosti určované podle "obcovací řeči", která nahrávala německému jazyku. Odkaz

¹⁰ KÁRNÍK, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky : (1918-1929). 1. vyd. Praha : Libri, 2000, VI. Kapitola, 1. Výsledky sčítání lidu 1910 a 1921. Němci v Českých zemích, jejich počet a relativní čísla, s. 84

¹¹ ČSÚ. O sčítání lidu | ČSÚ - Sčítání lidu, domů a bytů [online]. c2009 , 19.9. 2007 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/zakladni_informace_scitani_v_1_republice>.

přiznání národnosti podle "kmenové příslušnosti" navíc umožnil, aby se ke své národnosti přihlásili i Židé nebo Cikáni i když nemluvili hebrejsky nebo cikánsky. O otázku a definici "národnosti" byly svedeny nejen boje s reprezentanty československých menšin, ale i uvnitř českého a slovenského tábora. Ačkoli oficiálně existovala "československá národnost", bylo možno zjistit počet obyvatel české a slovenské národnosti odděleně.¹²

Jak uvádí ČSÚ¹³, tak první sčítání lidu v nově vzniklém státu se podle nového zákona č. 256/1920 Sb. uskutečnilo 15. února 1921. Sčítání lidu bylo považováno za úspěšné, jak po stránce organizační, kdy bylo nutno překonat územně administrativní rozdíly českých zemí na jedné a Slovenska a Podkarpatské Rusi na druhé straně, tak z hlediska zpracování a nízkého procenta neúplných odpovědí.

Celkem na území nově vzniklého Československa podle JOHNA¹⁴ žilo přibližně 13, 5 miliónů obyvatel, z čehož největší část tvořili Čechoslováci (kolem 66 %), druhé největší zastoupení měli Němci (kolem 22, 5 %). Z dalších národností byli nejvíce zastoupení Maďaři (kolem 5 %) a Rusové (kolem 3 %). (viz. Příloha III)

„Národnostní spory se demokratická Masarykova republika snažila poctivě řešit přinejmenším ve smyslu závazků přijatých mírovými smlouvami. Mnohým menšinám takové řešení nestačilo a stále kalkulovaly s rozpadem ČSR a připojením svých území k mateřským státům. Nespokojenost čs. národnostních menšin vyplývala vesměs z příliš zdůrazňovaných a často přeháněných rozdílů v názorech, z naprostého nedostatku vzájemné tolerance, z letité nenávisti mezi národnostmi a nesnášenlivostí i mezi jinak blízkými skupinami, z naprosté neochoty přistupovat na nějaké oboustranně přijatelné řešení a plně při tom respektovat čs. ústavu a především z maximalistických separatistických snah, či úsilí splynout s mateřským národem.“¹⁵

¹² ČSÚ. O sčítání lidu | ČSÚ - Sčítání lidu, domů a bytů [online]. c2009 , 19.9. 2007 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/zakladni_informace_scitani_v_1_republice>.

¹³ ČSÚ. O sčítání lidu | ČSÚ - Sčítání lidu, domů a bytů [online]. c2009 , 19.9. 2007 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/zakladni_informace_scitani_v_1_republice>.

¹⁴ JOHN, Miloslav. Čechoslovákismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., Národnostní menšiny v Československu, s. 62.

¹⁵ JOHN, Miloslav. Čechoslovákismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., Národnostní menšiny v Československu, s. 62.

2 VZNIK SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA

„S datem 14. listopadu 1915 bylo v Paříži publikováno prohlášení Českého komitétu zahraničního, ve kterém se po nastínění celkové situace a vyjmenování konkrétních projevů protičeské perzekuce pravilo jasně: „Všechny české strany domáhaly se samostatnosti národa posud v rámci Rakouska–Uherska; průběh bratrovražedné války a bezohledné násilí Vídně nutí nás domáhat se samostatnosti bez ohledu na Rakousko–Uhersko... Žádné kompromisy již! Žádná poloviční opatření! ... To, co ode dneška chceme, je zcela nezávislý česko–slovenský stát. Rakousko přestalo existovati.“ Pod tímto dokumentem byli podepsáni poslanec T. G. Masaryk a poslanec agrární strany Josef Dürich (1847-1927) a jedenáct vůdčích představitelů zahraničních spolků v USA, Rusku, Anglii a Francii, mj. také malíř František Kupka. Záměrně nebyl podepsán Edvard Beneš, který se neměl v nejisté situaci předčasně kompromitovat. Za účasti Milana Rastislava Štefánika (1880-1919) byla organizační výstavba dokončena v únoru 1916, kdy byl zahraniční komitét přeměněn v Národní radu československou za předsednictví T. G. Masaryka.“¹⁶

„Zároveň se jim potvrzovalo, že habsburskou říši nebude možno modernizovat a demokratizovat, jak o tom uvažovali političtí představitelé českého národa až do začátku války. Podle jejich názoru bylo třeba přispět k rozpadu Rakouska–Uherska a bojovat za vytvoření samostatného a nezávislého státu Čechů a Slováků.“¹⁷

„Byl to úkol mimořádně obtížný, neboť představu samostatného Československa museli v případě Českých zemí opírat o historická práva Českého království, které bylo v minulosti do habsburské říše včleněno, v případě Slovenska vycházeli z teprve postupně uznávaného práva národů na sebeurčení. Bylo velmi obtížné přesně určit hranice budoucího státu. U západní části nového Československa bylo možno vycházet z historických hranic, Slovensko však nemělo v rámci Uherského království nikdy žádnou národní autonomii, a tím méně hranice, jež by oddělovaly území obývaná Slováků od ostatních částí Uherska.“¹⁸

¹⁶ URBAN, O. České a slovenské dějiny do roku 1918. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1991. 7. kapitola, První světová válka a Vznik Československa, s. 247 - 248

¹⁷ ORT, A. Evropa 20. století. 1. vyd. Praha : Arista, 2000. Válečný požár, s. 21

¹⁸ ORT, A. Evropa 20. století. 1. vyd. Praha : Arista, 2000. Válečný požár, s. 21

Jak uvádí ORT¹⁹, tak rok 1917 byl pro činnost Národní rady československé, která v zahraničí reprezentovala požadavky českého a slovenského národa velmi složitý. Přestože osvobození Čechů a Slováků Dohoda uvedla mezi svými válečnými cíli, tak za něj bylo třeba ještě bojovat. Velmi naléhavé bylo dosáhnout diplomatického uznání rady jako reprezentace Čechů a Slováků ze strany dohodových mocností. Představitelé Národní rady československé soustředili svou pozornost na vybudování vlastních vojenských jednotek, které by mohly Československo zastupovat po boku dohodových mocností. Po celý rok 1917 vedla Národní rada československá jednání s francouzskou vládou o postavení našich jednotek v rámci francouzské armády. Rozhodnutí padlo 16. prosince 1917 v dekretu francouzského prezidenta, kde se uvádělo, že Čechoslováci, organizovaní v autonomní armádu a uznávající francouzské velení budou pod vlastním praporem bojovat proti Ústředním mocnostem. Ještě důležitější byl článek, který říkal, že po stránce politické připadá řízení armády Národní radě zemí českých a slovenských se sídlem v Paříži. Národní radě československé, tak byla přiznána politická odpovědnost za řízení československé armády, což se dalo považovat za jisté její uznání. Podobného uznání se v průběhu roku 1918 dostává Národní radě československé i od britské, italské, americké a dalších vlád. K rozhodujícím krokům došlo na podzim 1918, když prozatímní československou vládu uznaly postupně Francie, Itálie, Velká Británie a Srbsko, čímž se Československo stalo ještě před koncem války plnoprávným členem vítězné dohodové aliance.

„Situace habsburské monarchie byla tak katastrofální a její vnitřní rozklad tak pokročilý, že jiné než protirakouské stanovisko pro českého politika nepřicházelo, aspoň ve veřejném vystoupení, vůbec v úvahu, nechtěl-li se zcela znemožnit. S porážkou a rozpadem Rakousko-Uherska a vznikem československého státu se počítalo jako s jistou budoucností. Zatímco před jeden a půl rokem 30. ledna 1917 česká poslanecká reprezentace rozhodně odmítla cíle Masarykovy emigrace a přihlásila se k Rakousku a ještě 30. května 1917 žádala jen vytváření československého státu pod žezlem habsburské dynastie a v rámci její říše, pak na podzim 1918 nebylo již mezi domácí politickou reprezentací a emigrací žádného zásadního programového rozdílu.“²⁰

¹⁹ ORT, A. Evropa 20. století. 1. vyd. Praha : Arista, 2000. Válečný požár, s. 25 - 30

²⁰ GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy, projekty, perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Programové sjednocení domácí a zahraniční politiky v Ženevě, s. 227

GALANDAUER²¹ uvádí, že ke kontaktu a programovému sjednocení mezi českou domácí politikou a emigrantskou došlo koncem října 1918, když rakouská vláda již natolik rezignovala, že dovolila českým politikům odjet na neutrální půdu do Švýcarska a tam se setkat se zástupci protirakouské emigrace. Českou delegaci tvořili: Karel Kramář, Václav Klofáč, František Staněk, Gustav Habrman, Antonín Kalina, Přemysl Šámal, Jaroslav Preiss a Karel Svoboda. Tato delegace se setkala se zástupci emigrace vedenými dr. E. Benešem a navzájem se informovali o současné situaci.

„Známým úkolem poselstva do Švýcar bylo také přinést rozhodnutí o formě státu. Domácí politika neodvažovala se sama rozhodnout a nechala se v tom vést zahraniční vládou, jako v leckterých jiných věcech. Jestliže náhodou by Dohoda pokládala monarchii za nejvhodnější formu pro nový stát a jestliže zahraniční vedení již učinilo sliby, byly české strany ochotny přijmout svobodu i v takové podobě. Na odpor proti přáním Dohody nikdo nepomyšlel. Také socialisté, ač 14. října dovolili si manifestovat pro republiku, byli rozhodnutí vzít samostatnost třeba i zatíženou králem. Ačkoliv již ve Washingtonské deklaraci byla prohlášena republika, domácí politika vyčkávala informací přímých.“²²

Dle PEROUTKY Kramář ihned po návratu oznámil, že nový stát bude republikou. Zároveň bylo oznámeno, že žádných zahraničních závazků není, a také zahraniční vláda a legie jsou pro republiku. Dokud se zdálo, že Čechy mohou být osvobozeny ruským vojskem, tak byla vyhlídka monarchie nejpravděpodobnější. Pokud by tedy nedošlo k porážce Ruska, tak by pravděpodobně došlo k nastolení monarchie, v které by na trůn usedl některý z představitelů ruské vládnoucí dynastie. Ze zahraničních vůdců byl pro monarchii Štefánik a z českých delegátů Kramář, který však ihned přijal stanovisko většiny. O republice se pak již v Národním shromáždění nehlasovalo, byla prostě vyhlášena na základě dohody v Ženevě.

„Ve Vídni se pokusil císař o poslední záchranu: manifestem z 16. října 1918 ohlásil federalizaci mocnářství a jeho přeměnu ve svazek čtyř národních států, rakousko–německého, českého, jihoslovanského a ukrajinského. Pozdě a ještě polovičatě: Uher se manifest netýkal a budapešťská vláda téhož dne vypověděla dualismus, který měl být nahrazen pouhou personální unií. V říjnu, když

²¹ GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy,projekty,perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Programové sjednocení domácí a zahraniční politiky v Ženevě, s. 227 - 230

²² PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. Stát bude republikou, s. 145 - 146

Rakousko–Uhersko kapitulovalo (formálně byla kapitulace ohlášena nótou 28. října), nabyly události prudkého spádu.“²³

Jak uvádí ČORNEJ²⁴, tak císařův slib federace, který by dříve vzbudil ohromnou pozornost, však v tuto chvíli zapadl. V Praze se již totiž počítalo s naprosto nezávislým státem, jenž by zahrnoval i Slovensko. České obyvatelstvo ho sice z tohoto důvodu přivítalo nevlídně, je však jisté, že českým aspiracím výrazně prospěl, protože zmátl úředníky, kteří pak nedokázali posoudit do jaké míry jsou akce Národního výboru v souladu se slovy panovníka.

Podle KŘENA²⁵ se v Čechách levicová Socialistická rada pokusila při generální stávce 14. října vyhlásit československou samostatnost s uznáním práv místních Němců. Zatímco delegace Národního výboru byla na cestě do Ženevy, kde se měla setkat se zahraniční vládou, tak Národní výbor v Praze převzal 28. října po ohlášení kapitulace Rakouska moc a vyhlásil československý stát, k němuž se o dva dny později tzv. Martinskou deklarací přihlásila i slovenská politická reprezentace.

2.1 Říjen 1918

Říjen 1918 už navždy zůstane v dějinách zapsán jako měsíc, kdy došlo k mnoha událostem, které bezprostředně přispěli ke vzniku samostatného Československa. Vše začíná 14. říjnem, kdy se Masaryk stává předsedou prozatímní československé vlády a zároveň v Praze dochází ke generální stávce. 16. října dochází k vyhlášení císařského manifestu, který nabízel zřízení federace, což bylo považováno za poslední snahu o záchranu Rakouska–Uherska. O dva dny později Masaryk vydal Washingtonskou deklaraci, která představovala ideově politický program vlády. 27. října dochází ke kapitulaci Rakouska, která je prakticky oznámena v nótě nového zahraničního ministra Andrásyho. Když se 28. října lid dozvídá o Andrásyho nótě, tak začíná docházet k postupnému vyhlášení samostatnosti, což vrcholí vyhlášením zákona o zřízení samostatného státu. Neméně důležitý je potom 30. říjen, kdy se k samostatnému Československu přijetím Martinské deklarace oficiálně hlásí i Slovensko.

²³ KŘEN, J. Dvě století střední Evropy. 1. Vyd. Praha : Argo, 2005. Rozpad Monarchie s. 350

²⁴ ČORNEJ, P., POKORNÝ, J., aj. Osudové osmičky: přelomové roky v českých dějinách. Praha : NLN, 1999. 1918 28. říjen, s. 290

²⁵ KŘEN, J. Dvě století střední Evropy. 1. Vyd. Praha : Argo, 2005. Rozpad Monarchie s. 350

2.1.1 14.říjen

14. října uspořádala Socialistická rada v Čechách generální stávkou, která měla mít i politické vyznění. Během dělnických shromáždění totiž došlo k provolávání státní nezávislosti.

„Příprava stávkou vyvolala rozruch na pražském místodržitelství a na vojenském velitelství, které byly rozhodnuty i zbraněmi zabránit politickým demonstracím. Nervozita zasáhla i Národní výbor, když se dozvěděl, že Socialistická rada spojila se stávkou proklamaci československého státu. Plány jeho vedoucích členů na budoucí převzetí moci tím mohly být narušeny. V žádném případě nepočítaly s převratem, založeným na prvotním a mohutném pohybu širokých lidových vrstev. Rašín proto rozeslal na venkov upozornění, že proklamace republiky se děje bez vědomí Národního výboru.“²⁶

Dle PEROUTKY²⁷ v té době, kdy vznikal federační manifest, pařížská Národní rada využila svého uznání Spojenci a oznámila ustavení československé zatímní vlády, která vznikla hlavně jako obrana proti snahám rakouské vlády a federalizaci. Československá vláda byla obecně uznána ještě dříve, než měla území, na kterém mohla vykonávat svrchovanost.

2.1.2 18.říjen – Washingtonská deklarace

Dle VYKOUPILA je Washingtonská deklarace prohlášení nezávislosti čs. národa a základní dokument čs. zahraničního odboje. Vytvořena byla ve dnech 13. až 16. 10. 1918 ve Washingtonu T. G. Masarykem při očekávání nóty prezidenta W. Wilsona, aby čelil případným snahám zachování R–U. Text předal za prozatímní čs. vládu 17. 10. 1918 americké vládě a o den později byl publikován v Paříži.²⁸

„Jménem prozatímní vlády Československa vydal T. G. Masaryk 18. října Washingtonskou deklaraci, která především odmítla mírové návrhy rakouské vlády, předpokládající federalizaci Rakouska. Při této příležitosti prohlásil Masaryk „*habsburskou dynastii za nehodnou, aby vedla náš národ*“, a československou zem

²⁶ KVAČEK, Robert, et al. Dějiny Československa. 2.díl, 1648-1918. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Hlava VIII/II, Vyhlášení československého státu, s. 530 - 531

²⁷ PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. První československá vláda, s. 43 - 44

²⁸ VYKOUPILO, L. Slovník českých dějin. Brno : Georgetown, 1994. s. 352

označil za svobodnou a nezávislou. Přihlásil se k ideálům moderní demokracie, zásadám „o osvobozeném lidstvu, skutečné rovnosti národů a vládách, odvozujících všechnu svou spravedlivou moc ze souhlasu ovládaných.“ V deklaraci, v níž se objevují i prorocky formulovaná slova o „vytouženém věku lidstva“, načrtl Masaryk i budoucí státní zřízení; nepochyboval, že československý stát bude republikou spočívající na všeobecném právu hlasovacím a zaručující občanská práva a svobody, ochranu menšin a zrovnoprávnění žen. Konečné rozhodnutí o ústavě vyhradil přirozeně zvoleným zástupcům osvobozeného a sjednoceného národa.“²⁹

2.1.3 27. října – Andrásyho nóta

Jak uvádí ČORNEJ³⁰, tak 27. října zaslal ministr zahraničních věcí Gula Andrásy nótu Spojeným státům, v níž rakouská vláda přistoupila na podmínky amerického prezidenta včetně uznání práv Čechoslováků a Jihoslovanů. Z nóty přímo nevyplývalo jak má „uznání práv“ vypadat, ale obyvatelstvo ji pochopilo jako definitivní kapitulaci a konec monarchie. Velkou měrou k tomu napomohli zaměstnanci listu Národní politika, kteří nótu vyvěsili před redakcí na Václavském náměstí a ještě na ni upozornili nápisem „*Příměří*“ a vytaženým praporem.

2.1.4 28. října – Vyhlášení samostatného ČSR

„Zatímco členové první garnitury Národního výboru se chystali k jednání na březích Ženevského jezera, chopili se věci jejich zástupci. V první den samostatného Československa sehrálo rozhodující roli čtyřčlenné předsednictvo Národního výboru – Alois Rašín, zastupující Karla Kramáře, Jiří Stříbrný, zastupující Václava Klofáče, František Soukup, zastupující Gustava Habrmana, a všude přítomný Antonín Švehla. Jako reprezentant slovenské větve československého národa se k nim ještě téhož dne připojil Vavro Šrobár. Jeho přítomností byla symbolicky demonstrována československá sounáležitost v historicky nové podobě.“³¹

²⁹ ČORNEJ, P., POKORNÝ, J., aj. Osudové osmičky: přelomové roky v českých dějinách. Praha : NLN, 1999. 1918 Masaryk prezidentem, s. 307

³⁰ ČORNEJ, P., POKORNÝ, J., aj. Osudové osmičky: přelomové roky v českých dějinách. Praha : NLN, 1999. 1918 28. říjen, s. 290 - 291

³¹ URBAN, O. České a slovenské dějiny do roku 1918. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1991. 7. kapitola, První světová válka a Vznik Československa, s. 263

Dle KVAČKA³² Když dopoledne 28. října přebírali zástupci Národního výboru Obilní ústav, tak v ulicích už probíhali manifestace reagující na Andrásyho nótu. Tato situace je přiměla k dalším rozhodnutím. Dostavili se na místodržitelství a prohlásili, že Národní výbor přebírá správu země. Nejdříve zřejmě počítali se schválením svých akcí vídeňskou vládou, což by se u prvních kroků snad mohlo stát, pokud by byly považovány za naplňování federalizační koncepce. Pak ale Národní výbor učinil rozhodnutí, které ji vylučovalo – vyhlásil samostatný stát. Ještě navečer 28. října schválil Národní výbor zákon o zřízení československého státu.

Jak uvádí KÁRNÍK³³, tak se návrh prvního zákona československého státu vešel bez problému na jednu stránku. Měl pouze pět článků, z nichž žádný se ani nezmiňoval o sesazení dynastie a likvidaci Rakousko-Uherska. Tento problém zůstal nikoli náhodou stranou.

2.1.5 29. října

Dle PEROUTKY³⁴, když se 29. října do Prahy vrátil místodržitel hrabě Coudenhove, tak byl odvezen do budovy místodržitelství. V poledne přijeli na místodržitelství členové předsednictva Národního výboru: Antonín Švehla, dr. Alois Rašín, dr. František Soukup, Jiří Stříbrný, a také již dr. Vavro Šrobár. Hned na začátek se slova ujal Švehla, který místodržiteli oznámil, že došlo k vyhlášení samostatného československého státu. Dále informoval, že moc přebírá Národní výbor, že dochází k přebírání veřejné správy a k formování vlastních vojenských jednotek. Místodržitel Coudenhove na tato prohlášení reagoval tím, že se připravují návrhy na novou úpravu monarchie, podle kterých bude ještě do mírových jednání možno provést vnitřní úpravu říše. Snažil se tak přesvědčit naše zástupce, aby zatím v Praze nevznikala žádná zvláštní vláda. V tento okamžik došlo k tomu, že místodržiteli bylo jasně sděleno, že politické správy země se již ujal Národní výbor a okresní hejtmanství mu jsou podle

³² KVAČEK, Robert, et al. Dějiny Československa. 2.díl, 1648-1918. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Hlava VIII/II, Český a Slovenský národně osvobozenecý zápas v letech 1917–1918. Vyhlášení československého státu, s. 532 - 534

³³ KÁRNÍK, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky : (1918-1929). 1. vyd. Praha : Libri, 2000. II. Kapitola, Národní převraty a dobývání území tvořícího se Československa, s. 35 - 37

³⁴ ČADA, V., 28. říjen 1918. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1988. 6. kapitola, Dohoda, kompromis či střetnutí, s. 89 - 1001

zvláštního výnosu podřízena ..., že již byl vydán první zákon nového státu, tvoří se národní vojsko a vlastní policie. Coudenhove se snažil ještě chvíli bránit, tím že tyto výnosy se nemohou vztahovat na německé okresy v českých zemích ani na Moravě. Dále zdůraznil, že v Národním výboru není vůbec žádné zastoupení Deutschböhmen, načež mu bylo odpovězeno, že Národní výbor žádných německých okresů v Čechách nezná, nikdy je neuzná. Následně místopředseda uznal, že v této situaci už nic nezmůže a souhlasil s tím, že na místě podepíše předběžnou dohodu s Národním výborem.

2.1.6 30. října – Martinská deklarace

„Situace na Slovensku vypadala podstatně jinak než v Čechách. Ačkoliv poslanec Ferdyš Juriga ve své sněmovní řeči z 19. října 1918 již hovořil jménem Slovenské národní rady, formální ustavení SNR se uskutečnilo v Martině teprve 30. října 1918. SNR přijala Deklaraci slovenského národa, která vyhlásila odchod Slováků z Uher a jejich spojení s Čechy. V době přijetí deklarace ovšem SNR ještě nevěděla, že už před dvěma dny byl v Praze vyhlášen československý stát. Teprve 30. října večer, když už se deklaranti z větší části rozjeli domů, přijel z Budapešti Milan Hodža a informoval o vzniku ČSR. Z deklarace byl proto odstraněn požadavek samostatného slovenského zastoupení na mírové konferenci a byl do ní naopak vsunut pasus o tom, že Rakousko–Uhersko přijalo požadavky americké vlády a na základě této skutečnosti si proto slovenský národ vyhrazuje právo na sebeurčení.“³⁵

2.1.7 Den právního vzniku ČSR

V následujícím oddíle se zaměřím na názory PEROUTKY³⁶ ve sporu o určení správného dne právního vzniku Československa. Jedná se o otázku jestli právní vznik ČSR datovat už od uznání pařížské zatímní vlády, nebo od 28. října či teprve od připuštění československé delegace na mírovou konferenci. Z hlediska zdravého rozumu je nejlépe pokládat za datum vzniku státu 28. říjen, protože je to den, kdy stát začal existovat hmotně, čemuž dala za pravdu i reparační komise, která uznala 28. říjen za datum, od něhož československý stát trvá. Tento krok je logický, protože před tímto

³⁵ ČORNEJ, P., POKORNÝ, J., aj. Osudové osmičky: přelomové roky v českých dějinách. Praha : NLN, 1999. 1918 Češi a Slováci ve společném státě, s. 300

³⁶ PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. Význam domácího převratu, s. 101 - 102

datem náš stát nespĺňoval souhrn znaků, nezbytných k představě o státu (území, obývané fyzickým osobami, nad nimiž existuje suverénní vláda, ...), a tak ho žádná právní mezinárodní organizace nemohla uznat.

I když už dříve existovala zahraniční vláda, tak její samotná existence nemůže být považována za vznik státu, protože za den samostatnosti a vzniku státu lze uznat teprve takový den, kdy celý národ na svém území začne vykonávat svrchovanost. Dřívější datování vzniku tedy není přípustné a dokonce ještě i po 28. říjnu byly v Čechách a na Slovensku zbytky cizí suverenity.

2.2 Řešení „slovenské otázky“, čechoslovakismus

Už když se objevovaly první myšlenky na založení samostatného státu bylo dle JOHNA³⁷ jasné, že nový stát bude muset vykazovat co největší slovanskou většinu, aby měl jeho vznik a následná existence pevnou oporu. Na území Československa žily i jiné národnostní menšiny, a to dokonce silnější než slovenská.

„Už v prvých jednáních čs. zahraničního odboje s dohodovými představiteli se T. G. Masaryk, E. Beneš a především Slovák M. R. Štefánik přiklonili k teoreticky zdánlivě plně oprávněnému spojení po tisíciletí oddělené žijících, ale jazykem si neobyčejně blízkých Čechů a Slováků, respektive i slovanských Podkarpatorusů. Tento tzv. československý národ měl jednak svým poněkud větším počtem získat přijatelnější oprávnění k převzetí vedoucí role v čs. státě, kde měla žít i řada dalších národností a současně svým zvětšením i lépe odolat případným budoucím německým a maďarským snahám o opětovné porobení. V proponovaném čs. státě, ve kterém pětinu jeho budoucího obyvatelstva tvořili sudetští Němci, byla slovenská většina velmi potřebná.“³⁸

„Spojení Čechů a Slováků v uměle vytvořený národ československý, který již poněkud přesáhl 66% podíl všeho obyvatelstva proponovaného Československa, se tehdy vůbec nepovažovalo za nepřirozené.“³⁹

³⁷ JOHN, M. Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VI., Státotvorná teorie čechoslovakismu, s. 58.

³⁸ JOHN, M. Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VI., Státotvorná teorie čechoslovakismu, s. 58.

³⁹ JOHN, M. Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VI., Státotvorná teorie čechoslovakismu, s. 58.

2.3 Historický princip x národnostní princip

„Vytyčením požadavku československého státu, ať již v rámci habsburské monarchie nebo mimo něj, se stala aktuální otázka hranic. Nešlo jen o to, kudy by hranice budoucího československého státu měly vést, ale též o jejich zdůvodnění.“⁴⁰

Podle GALANDAUERA⁴¹ se český stát hlásil k vytvoření nového státu na základě historického principu. Územní rozsah byl v případě použití tohoto postupu poměrně jednoznačný: hranice byly hranicemi tří rakouských korunních zemí tedy Čech, Moravy a Slezska. Tuto teorii podporovaly hlavně dvě skutečnosti: a) hranice nově vzniklého státu by se kryly s hranicemi fakticky existujících správních celků – zemí; b) hranice podle historického principu vymezovaly přirozené geografické a hospodářské celky.

„Tyto okolnosti dávaly českému historickému právu životnost a politickou průbojnost. Česká politika v polovině devatenáctého století kolísala mezi historickým státním právem a principem etnickým. Jakmile se však prosadila myšlenka českého státu, třeba ve formě součásti rakouské federace, zvítězilo historické právo. Měl-li být konstruován životaschopný český stát, nemohlo se totiž nepočítat s ekonomickými a strategickými faktory. Síla historického práva byla v tom, že při jeho respektování bylo vyloučeno roztržení historických zemí. Existence historických individualit v habsburské monarchii ve formě správních celků udržovala naději, že na jejich základě vznikne český stát.“⁴²

„Světová válka prosazování tradičního historického principu oslabil. Do české společnosti si začala razit cestu nová idea: práv národů na sebeurčení. Myšlenka sebeurčovací teorie přidal na autoritě např. program 14 bodů amerického prezidenta W. Wilsona. Sebeurčovací princip se začal postupně prosazovat i v české politice, protože to byla politika národa nesamostatného a samostatnosti se domáhajícího. Na druhou stranu byl tento princip pro českou politiku dvojsečný. Hodil se jí jako revoluční princip, namířený proti habsburské mnohonárodnostní říši, protože dával

⁴⁰ GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy,projekty,perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Hranice západní části Československého státu, s. 153

⁴¹ GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy,projekty,perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Hranice západní části Československého státu, s. 153

⁴² GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy,projekty,perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Hranice západní části Československého státu, s. 153

dynamiku českým národním požadavkům. Na základě sebeurčovací zásady bylo možno žádat českou samostatnost a popírat suverénní práva rakouského státu.⁴³

Dle GALANDAUERA⁴⁴ se mohl stejný princip obrátit i proti českému programu. Jestliže bylo právo národů na sebeurčení pochopeno jako právo každého jednotlivce náležet ke svému národnímu státu, tak by potom český stát mohl vzniknout jen v hranicích daných většinou českého osídlení. Protože by český stát v etnických hranicích nebyl schopen hospodářské prosperity a nezávislosti, tak bylo zapotřebí tento sebeurčovací princip interpretovat způsobem, který by nenarušil historické hranice českého státu a zajistil jeho životaschopnost. Velkou otázkou zůstávalo, zda český stát zahrne do své rozlohy území obývané většinou německého obyvatelstva.

2.3.1 Tříkrálová deklaráce

„6. ledna 1918 odpoledne generální sněm českých a říšských zemských poslanců přijal v Grégrově sálu v Obecním domě v Praze tzv. Tříkrálovou deklaraci s odvoláním na princip práva národů na sebeurčení a žádal samostatný československý stát. Vídeňská vláda prohlásila dokument za velezrádný a přikázala jej zkonfiskovat. Konečné znění deklarace vypracoval ze tří předešlých verzí poslanec dr. Alois Rašín v noci z 5. na 6. ledna 1918. Dokument obsahoval tři body. První zpochybňoval jednostranný akt separátního míru: "Příští mír může být s trvalým úspěchem uzavřen jenom od národa k národu, mezi legitimovanými a řádnou demokratickou volbou k jeho zastupování zvolenými poselstvy." Druhým bodem byl princip sebeurčení a nepřímo jej opatrně vyjadřovala věta, že "mírová ujednání mohou být dílem jen národů samých" a že toliko ve společném díle národů mohou být vyrovnány veškeré válečné křivdy. Třetí bod vyjadřovala klíčová věta navazující na Státoprávní prohlášení českých říšských poslanců z konce května 1917 a požadovala "spojení s bratrskou větví slovenskou v samostatný život politický, hospodářský a kulturní ve vlastním samostatném státě československém". I když výrazem "samostatný československý stát" nebylo míněno odtržení od rakousko-uherského celku, nýbrž ústavní reorganizace monarchie v český (česko-slovenský)

⁴³ GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy,projekty,perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Hranice západní části Československého státu, s. 154

⁴⁴ GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy,projekty,perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Hranice západní části Československého státu, s. 154

prospěch, a i když ostrý tón deklaráce zmírňoval k státu loajální dovětek českomoravských katolíků o kontinuitě projevů českých poslaneckých delegací a klubů, přesto se jednalo o novum v české válečné politice, jež u Němců v parlamentu i v Uhrách vyvolalo bouři nevole.⁴⁵

2.3.2 Deutschböhmen

Dle GALANDAUERA⁴⁶ žádala Tříkrálová deklaráce, aby československý stát vznikl v hranicích kryjících se v jeho západní části s historickými hranicemi zemskými. Němci byli samozřejmě proti, a tak jejich poslanci za Čechy, Moravu i Slezsko odmítli začlenění více než tří miliónů Němců do českého státu a Tříkrálovou deklaraci označili za pokus o jejich porobení. Zároveň požadovali vytvoření nové korunní země: provincie Deutschböhmen. V tuto chvíli se český požadavek samostatného státu v historických hranicích ocitl ve velkém rozporu s požadavkem německých nacionalistů v českých zemích, kteří žádali úplné oddělení území s většinou německého obyvatelstva.

Podle PEROUTKY⁴⁷ němečtí poslanci z Čech potom co se dozvěděli, že Češi vyhlásili svůj stát, okamžitě svolali na 29. října poradu, kde hlavním tématem bylo odtržení německých krajů. Němečtí poslanci v poradě odmítli nárok československého státu na německé území a potom přijali usnesení, že kraje severních Čech, které jsou osídleny německým živlem nejsouvisleji, se odlučují od české země jako autonomní provincie s vlastním sněmem a názvem Deutschböhmen. Za sídlo zemského sněmu byl určen Liberec a zároveň byla sestavena provizorní vláda. Němcům připadala nesnesitelná hlavně myšlenka toho, že se dostanou v pozici menšiny do země, v níž dříve bývali privilegovanou vrstvou a v níž mohli germanizovat za souhlasu vlády. Hned následujícího dne, 30. října, předložili němečtí poslanci z Čech na schůzi německo–rakouského Národního shromáždění své usnesení, které bylo schváleno. Zároveň zde také vystoupili zástupci německých poslanců z Moravy a Slezska, kteří se

⁴⁵ KNIHOVNA AV ČR. Knihovna akademie věd České republiky [online]. 2007 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.cas.cz/cs/kalendarium>>.

⁴⁶ GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918 : Programy,projekty,perspektivy. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Hranice západní části Československého státu, s. 153 - 154

⁴⁷ PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. Co dělali Němci, s. 102 - 105

připojili k myšlence jejich kolegů z Čech a oznámili utvoření nové země s názvem Sudetenland, která byla tvořena Moravskými kraji s převahou německého obyvatelstva.

2.3.3 Wilsonových 14 bodů

„Na přelomu let 1917 a 1918 sehrála významnou úlohu aktivita diplomacie USA, když ve svém projevu v Kongresu 8. ledna 1918 přednesl prezident W. Wilsona svých čtrnáct bodů, jež se měly stát základem všech diplomatických jednání v posledním roce války. Tyto body je možno shrnout takto: 1. mezinárodní jednání jen veřejná, 2. svoboda moří, 3. svoboda světového obchodu, 4. snížení zbrojení, 5. mezinárodní jednání o koloniálních problémech, 6. vyklizení a svoboda pro Rusko, 7. vyklizení a obnovení Belgie, 8. vyklizení francouzského území a navrácení Alsaska a Lotrinska Francii, 9. úprava italských hranic podle národnostních kritérií, 10. autonomní vývoj národů Rakousko–Uherska, 11. obnovení Rumunska, Srbska s přístupem k moři a Černé Hory s mezinárodními zárukami, 12. autonomní vývoj pro národnosti turecké říše a svobodný průjezd úžinami za mezinárodních záruk, 13. nezávislost Polska s přístupem k moři a 14. vytvoření Společnosti národů.“⁴⁸

„Pro Čechy a Slováky byl však návrh v bodu 10. do velké míry krokem zpět. Tam se uvádělo: „Národům Rakouska–Uherska, jejichž místo mezi národy si přejeme mítí zabezpečeno a zajištěno, budiž dána první možnost autonomního vývoje.“ Avšak díky několikaletému úspěšnému společnému postupu Čechů a Slováků v boji za svobodu a nezávislost na mezinárodním fóru byl už jejich postavení značně jiné.“⁴⁹

2.4 Podkarpatská Rus

„Podkarpatská Rus patří geopoliticky a zeměpisně do střední Evropy, je jejím východním regionem a dotýká se pomyslné historické civilizační hranice, rozdělující svět západní – latinské kultury a svět východní – ortodoxní, byzantské kultury.“⁵⁰

Podle HOŘCE⁵¹ zasáhla první světová válka až do karpatských hor hned po roce 1914, kdy ruská armáda prošla průsmyky a obsadila mnoho měst na východě a ve

⁴⁸ ORT, A. Evropa 20. století. 1. vyd. Praha : Arista, 2000. Válečný požár, s. 27

⁴⁹ ORT, A. Evropa 20. století. 1. vyd. Praha : Arista, 2000. Válečný požár, s. 27

⁵⁰ POP, I. Podkarpatská Rus. 1. vyd. Praha : Libri, 2005. s. 9

⁵¹ HOŘEC, J. Podkarpatská Rus-země neznámá. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1994. Od Slovanského sjezdu k první světové válce, s. 15

středu země. V polovině roku 1918 se v USA aktivizují skupiny rusínských emigrantů, kteří chtějí řešit postavení tohoto území. Zpočátku se jednalo o společný odpor proti setrvání v maďarském státě, z kterého se rozvinuly tři koncepce: jedna skupina emigrantů dávala přednost soužití s Ruskem, druhá byla nakloněna k Ukrajině a skupina vedená G. Žatkovičem si dala za cíl autonomní Podkarpatsko, zřejmě ještě v rámci Uherska, případně jiného státu.

„Vývoj na válečných frontách i vnitřní situace v Rakousko–Uhersku posunuly tyto úvahy značně dopředu. 2. října 1918 přijal americký prezident W. Wilson G. Žatkoviče, který mu předložil návrh rusínské nezávislosti. Wilson mající porozumění pro požadavky slovanských národů v Rakousko–Uhersku však Žatkovičovi vysvětlil, že by vznik malého samostatného rusínského státu nebyl reálný a že je vhodnější uvažovat o spojení s jiným státem než uherským ve formě autonomie.“⁵²

Žatkovičova delegace pokračovala podle HOŘCE⁵³ tím, že navázala jednání s T. G. Masarykem a předala mu návrh na spojení celého podkarpatského národa s československým státem na autonomním základě. Koncem roku 1918 uspořádali američtí Rusíni plebiscit, v němž se 67 procent přihlásilo k myšlence spojit Podkarpatskou Rus s Československem, které pro ně bylo příslibem konsolidovaného státu, 28 procent hlasovalo pro připojení k Ukrajině, 2 procenta pro samostatný stát a sotva jedno procento se hlásilo k Rusku, Maďarsku nebo Haliči. Na Podkarpatské Rusi se názory v roce 1919 teprve třífily a stále zde existovalo několik variant dalšího směřování. Teprve jednání Ústřední národní rady v Užhorodě v květnu 1919 rozhodlo, že se Rusíni připojí k Československé republice.

„V únoru 1919 se v Paříži sešel G. Žatkovič s A. Beskidem, mluvčím Podkarpatska. Vytvořili rusínskou komisi a společně s československou delegací na mírové konferenci předložili plán na spojení Podkarpatské Rusi jako autonomní oblasti s Československem. Součástí dokumentů pro mírovou konferenci bylo i užhorodské memorandum z května 1919 doručené prezidentu Masarykovi, který při přijetí delegace 23. května pravil, že „spojenci v Paříži uznali požadavek karpatských Rusů a přiřkli jim právo přičlenit se jako autonomní část k československému státu“. 10. září 1919 byla pak uzavřena smlouva v Saint–Germain, podle níž se Podkarpatská Rus stala součástí

⁵² HOŘEC, J. Podkarpatská Rus-země neznámá. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1994. Od Slovanského sjezdu k první světové válce, s. 15

⁵³ HOŘEC, J. Podkarpatská Rus-země neznámá. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1994. Od Slovanského sjezdu k první světové válce, s. 16 - 18

Československa jako autonomní země s vlastním sněmem, který měl mít zákonodárnou moc v otázkách místní samosprávy, školství, náboženství apod.“⁵⁴

Dle POPA⁵⁵ bylo k Československu připojeno území o rozloze 12 617 km², na kterém se nacházelo 487 obcí, obývaných 585 000 obyvateli, z nichž bylo 372 500 Rusínů, 103 000 Maďarů, 80 000 Židů, 14 000 Rumunů, 12 000 Němců, 2 500 Slováků a kolem 1500 příslušníků jiných národností.

2.5 Německý převrat

„Hlavní problém pro vývoj mladého státu představovala okolnost, že ještě neměl mezinárodně uznávané hranice. Integritu jeho jádra, tedy českých zemí, ohrožovalo již od samého počátku rozhodnutí Němců, žijících v pohraničních oblastech Čech, Moravy a Slezska, ustavit čtyři separátní provincie.“⁵⁶

„Formování státu Německé Rakousko, zahájené již 21. října 1918, předpokládalo, že součástí spolkového státu se stanou i německé oblasti z Českých zemí. Ještě v době pražského převratu, 29. října, se konala ve Vídni schůze německých poslanců z Čech, která se usnesla na vytvoření provincie Německé Čechy (Deutschböhmen).“⁵⁷

O den později došlo podle KÁRNÍKA⁵⁸ k vytvoření spolkové země Sudetenland, která se zformovala převážně z německých okresů severní Moravy a Slezska. Na jihu byl vytvořen kraj šumavský (Böhmerwaldgau) a jihomoravský (Deutschsüdmähren), jež tak spadaly do zemí Horní a Dolní Rakousy. 22. listopadu se rakouské Národní shromáždění usneslo na zákonu o státu, podle kterého učinilo jeho součástí i německé jazykové ostrovy s jádrem v Jihlavě, Brně a Olomouci. Ostravský kamenouhelný

⁵⁴ HOŘEC, J. Podkarpatská Rus-země neznámá. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1994. Od Slovanského sjezdu k první světové válce, s. 19

⁵⁵ POP, I. Podkarpatská Rus. 1. vyd. Praha : Libri, 2005. Organizace čs. správy na území Podkarpatské Rusi, s. 112

⁵⁶ ČORNEJ, P. Dějiny českých zemí do roku 2004 ve zkratce. 1. Vyd. Praha : Práh, 2003. s. 42

⁵⁷ KÁRNÍK, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky: (1918-1929). 1. vyd. Praha : Libri, 2000. II. Kapitola, Národní převraty a dobývání území tvořícího se Československa, s. 37

⁵⁸ KÁRNÍK, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky: (1918-1929). 1. vyd. Praha : Libri, 2000. II. Kapitola, Národní převraty a dobývání území tvořícího se Československa, s. 38 - 44

a hutní revír měl být internacionalizován stejně jako dráha, jež k němu z Vídně vedla. Takto ořezané Československo nebylo samozřejmě schopné života. O možnosti spojení uvedených zemí a jazykových ostrovů s mateřským Rakouskem nemohlo být ovšem v reálné politice ani řeči. Takto tedy proběhl německý převrat v Českých zemích. Celé to ve skutečnosti stálo na alternativě, že Češi vezmou svůj převrat zpět a vrátí se do Rakouska, nebo celé Německé Rakousko provede připojení k Německu. Ani jedno řešení nepřípadalo vůbec v úvahu. Podle první varianty by muselo dojít k takovému „návratu“, který v dějinách vůbec neexistuje a druhá varianta by znamenala, že by Ti, kteří se nejvíce postarali o rozpoutání války a nakonec ji prohráli, měli být odměněni vytvořením jednoho velkého státu.

I zde, jako už několikrát v předešlém obsahu mé práce narážíme na využití práva národů na sebeurčení, které je snadno zneužitelné. Ke zneužití dochází ve chvíli, když je právo na sebeurčení jednoho národa použito jako nástroj útisku národa druhého. Právě po skončení první světové války stála v Českých zemích proti sobě dvě taková práva, která se tvářila zdánlivě rovnocenně: české a německé. Když se na situaci podíváme podrobněji, tak zjišťujeme, že je mezi nimi velký rozdíl. České právo na národní sebeurčení se totiž týkalo celého národa, který se snažil získat nezávislost a podřídít se mu měly jen německé menšiny, které můžeme s ohledem na velikost německého národa označit za malé.

Naproti tomu německé právo na národní sebeurčení se v tomto případě týkalo jen malé menšiny národa, který měl v Evropě svůj stát, a tak by jeho důsledné uplatnění znemožnilo sebeurčení celého jednoho národa – Čechů.

„Poprvé od r. 1848 a v míře nesrovnatelně závažnější se za války a na jejím sklonku vyvíjel česko–německý poměr k celkovému národnostnímu konfliktu: maximální sebeurčení a úplná národní saturace Němců v podobě státního sjednocení Říše, Rakouska a Sudet měla nutně za následek národní neuspokojení Čechů a činila jejich sebeurčení iluzorním: malý, čistě národní český stát, něco na způsob pomnichovské republiky, obklíčený téměř ze všech stran velkým Německem a bez společných hranic se svými spojenci, vítěznou, ale vyčerpanou Francií, o zničeném Rusku ani nemluvě, neměl žádnou perspektivu. K naplnění této osudné konstelace a k frontálnímu střetnutí na způsob kdo z koho však nedošlo, i když jeho stopy v povědomí obou stran zůstaly.“⁵⁹

⁵⁹ KŘEN, J. Konfliktní společenství. Toronto : Sixty-Eight Publishers, 1989. Namísto závěru: Německá otázka a Češi – rok 1918, s. 472 -473

V KÁRNÍKOVĚ⁶⁰ díle se dále dozvídáme, že akce československých Němců pokračovala i potom, co zástupci Německa podepsali kapitulaci. Rakouské protesty neměly v Paříži naději na úspěch, naopak, Edvard Beneš záhy a snadno dosáhl souhlasu Dohody s obsazením pohraničí, a to i proto, aby se zabránilo zmatkům a drancování. České země totiž tvořily dopravní a sociální celek a tak hrozila zásobovací katastrofa. Nakonec tak došlo k postupnému obsazování pohraničí, které až na nepatrné výjimky probíhalo bez boje. Hlavní město Deutschböhmen Liberec bylo obsazeno 12., hlavní město Sudetenland Opava 18. prosince 1918. Německý převrat, tak skončil porážkou a zvítězil převrat český.

2.6 Slovenský převrat

„Dnem 30. října, souzeno přísně, na Slovensku převrat nezačal; Martinští pouze vyslali do Prahy deputaci se zněním Deklarace. Rozhodující bylo, že Národní rada neměla tak jako pražský Národní výbor za sebou rozdmýchané národní hnutí, že neexistovaly župní národní rady, které by mohly převrat, kdyby přišel, roznést po zemi, že všechny telegrafní, poštovní a železniční spoje ovládali Maďaři, že úřady byly maďarské, že slovenskou inteligenci tvořily jen hrstky vlastenců, že neexistovaly jednotky, kterými by mohla Národní rada disponovat. Slovenský převrat musel být proveden především z Prahy.“⁶¹

Dle KÁRNÍKA bylo v pražském Národním výboru již několik Slováků, hlavně však byla již 4. listopadu jmenována dočasná slovenská vláda v čele s Vavrem Šrobárem, která začala okamžité formování jednotky k obsazení Slovenska. Při těchto přípravách se ale ukázalo, jaká panuje v Praze neznalost o slovenských poměrech. Jednotka měla jen 250 mužů, a zřejmě se čekalo, že obsazování měst proběhne v poklidu a za nadšeného vítání obyvatelstva. I když vláda, usazená těsně za hranicemi ve Skalici, nebyla v prvních dnech bez úspěchu, tak protiofenzíva ze strany Maďarů byla mnohem úspěšnější. Jednak dobře vyzbrojené maďarské jednotky vytlačily české zpátky za hranice, jednak maďarská vláda slíbila Slovákům již 13. listopadu autonomii.

⁶⁰ KÁRNÍK, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky: (1918-1929). 1. vyd. Praha : Libri, 2000. II. Kapitola, Národní převraty a dobývání území tvořícího se Československa, s. 38 - 44

⁶¹ KÁRNÍK, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky: (1918-1929). 1. vyd. Praha : Libri, 2000. II. Kapitola, Národní převraty a dobývání území tvořícího se Československa, s. 44

Až zásah Edvarda Beneše v Paříži, měl za následek, že 3. prosince musela maďarská vláda vydat rozkaz k vyklizení Slovenska. 21. prosince 1918 byla dále v Paříži určena demarkační čára, jež měla budoucí Slovensko oddělovat od Maďarska, neboť zde neexistovali žádné historické hranice. Nyní ještě zbýval hlavní úkol: Slovensko obsadit. Obsazování začíná 7. prosincem, kdy byl Šrobár jmenován ministrem, který měl plnou moc pro správu Slovenska a vydáním rozkazů k obsazení země. Tentokrát už bylo připraveno silnější vojsko: dvě divize italských legií, české vojsko a dobrovolnické sbory ze Slovenska. Vojsko muselo všude čelit odporu maďarského úřednictva, které zemi zcela ovládalo a navíc se zde objevil problém změny politické situace v Maďarsku. Moci se zde chopili bolševici a maďarská Rudá armáda začala obsazovat východní a střední Slovensko. Československá armáda nemohla náporu Maďarů čelit a opět musel zasáhnout Beneš z Paříže. Bylo uzavřeno příměří a Rudá armáda musela Slovensko do 5. července 1919 vyklidit. O dva dny později bylo dokončeno jeho obsazení československým vojskem, čímž došlo k zakončení slovenského převratu, ke kterému přispěla výrazným dílem česká politika.

3 JEDNOTLIVÉ NÁRODNOSTI A JEJICH VZTAH KE VZNIKU ČSR

V době, kdy se schylovalo ke vzniku samostatného Československa, tak na jeho budoucím území žili zástupci mnoha národností. S touto skutečností se nikdo příliš nezaobíral a nebyla jí věnována velká pozornost. Ovšem nedlouho po vzniku nového státu se ukázalo, že to bylo chybou, protože tyto národnostní problémy rozpoutaly mnoho konfliktů uvnitř státu, ale i s našimi sousedy. Byla tady opravdu taková všeobecná vůle a touha po vzniku nového státu, který by už nefungoval v rámci velké monarchie?

3.1 Češi

Češi se vždy považovali za základní státotvorný prvek, a to hned několika důvodů. K těm hlavním určitě patřila největší hospodářská, kulturní ale i politická vyspělost. A tak právě z Prahy, jako centra Čech, vycházely všechny hlavní snahy o utvoření vlastního samostatného státu.

„Vzdor všeobecně rozšířené skepsi mezi Čechy stálo v okamžiku vypuknutí první světové války veškeré obyvatelstvo českých zemí ještě loajálně na straně monarchie. Po těžkých ztrátách v karpatských bitvách a v důsledku rostoucí zásobovací krize však ochota Čechů bojovat rychle ochabovala. Suspendování parlamentu, zostřená cenzura, odsouzení českých politiků a bezkoncepční působení ústřední vlády přispěly k polarizaci poměrů v zemi, ještě přiostrňované tvrdým postupem státní moci proti stávkám a demonstracím.“⁶²

Během války různé skupiny Čechů podporovaly různé varianty dalšího směřování naší společnosti. Stále zde fungovaly skupiny, které byly nakloněny velmi loajálně k monarchii, velká část Čechů se dlouho spoléhala na Rusko, kde se kalkulovalo s představou monarchie, v které by vládl někdo z ruské dynastie. Ale jak se později ukázalo, tak nejdůležitější bylo směřování k samostatnému státu, který by ztratil závislost na Rakousko–Uhersku.

⁶² Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění : Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století.

1. vyd. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, První světová válka a založení ČSR, s. 11

3.2 Moravané

„Moravanství“ obyvatel markrabství, často záměrně kladené do kontrastu vůči „češství“, mělo historické kořeny, které nelze pominout. K jeho vytváření přispíval historický vývoj předchozích staletí, projevující se již ve 12. století vznikem Markrabství moravského, jež bylo někdy spojeno osobou panovníka s Královstvím českým, někdy však také nikoliv. Rozdílný vývoj moravské politiky za husitských válek i v počátečním období stavovského povstání toto vědomí jen posiloval.⁶³

„V roce 1861 Moravští Češi, reprezentovaní hlavně Národní stranou a představovaní skupinou brněnských politiků, podali tzv. ohrazení, v němž uznávali „spojitost tří zemí (tj. Čech, Moravy a Slezska) pod jedním panovníkem, čímž se vyslovili pro státoprávní spojení zemí Koruny české, zároveň však žádali „samostatnost a autonomii Moravy. V srpnu 1868 vydali čeští poslanci v Moravském sněmu Deklaraci moravských poslanců, v níž se solidárně postavili za své kolegy z Čech a přihlásili se opět k státoprávnímu programu jednoty zemí Koruny české; současně však znovu hájili samostatnost Moravského markrabství, což představovalo svérázný výklad českého státního práva. Většinu v moravském sněmu zaujímali němečtí poslanci, a tak o měsíc později přijal sněm stanovisko, jež odmítalo státoprávní spojení Moravy s Čechami. Současně na Moravě přibývalo akcí, jimiž čeští politici na Moravě podporovali aktivity svých kolegů z Čech. Jednalo se hlavně o tzv. tábory lidu, které se konaly v letech 1868–1871, na nichž vedle státoprávního požadavku zaznívaly i hlasy požadující smír moravských Čechů a Němců. V uvedeném období bylo na Moravě uspořádáno 37 táborů, kterých se zúčastnilo přibližně 450 000 účastníků. Výrazně ovlivnilo všechny oblasti života na Moravě vypuknutí první světové války. Došlo k vyhlášení mobilizace, k omezení základních občanských práv, byl uzavřen moravský zemský sněm a hlavně byla nastolena vojensko–byrokratická diktatura, která potlačovala jakékoli protiválečné nálady obyvatelstva, které zastrašovala krajně represivními prostředky. Jednalo se o zatýkání za „protistátní delikty“ a dokonce došlo i k popravám. Celkově měla vojensko–byrokratická diktatura výrazně nacionálně německý charakter.“⁶⁴

⁶³ PERNES, J. Pod moravskou orlicí, aneb, Dějiny moravanství. Brno : Barrister & Principal, 1996. Národ moravský nebo český? , s. 85

⁶⁴ ČAPKA, F., Dějiny Moravy v datech. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2001. Morava směřuje k samostatnosti českých zemí (1849 až 1918), s. 119

„Ačkoli obě země žijí skoro jedno tisíciletí vedle sebe v těsném svazku společného soustátí, nebylo vždy pravidlem, že to, co se dělo ku prospěchu Čech, muselo být automaticky prospěšné a výhodné pro Moravu, a naopak vyhovovalo-li něco Moravě, nemuselo to být přínosné pro Čechy. Morava měla v minulosti svou vlastní ústavu, své soudní, správní i výkonné instituce. Přitom je třeba zdůraznit, že společná Koruna česká byla významným státoprávním útvarem, který svým způsobem zabezpečoval jak vlastní existenci jednotlivých zemí (což přirozeně záviselo také na jejich reprezentacích i na daných poměrech ve střední Evropě). Tak i kontinuitu státnosti a rámcem pro zachování slovanského charakteru obou zemí či pro národnostní vývoj českomoravského prostoru. Proto docházelo v minulosti mezi Moravou a Čechami k vytváření společné unie či konfederace se společným panovníkem. Současně je třeba podotknout, že Morava musela často obhajovat svou integritu proti záměrům české politické reprezentace.“⁶⁵

3.3 Slováci

Dle PEROUTKY⁶⁶ narozdíl do Čech, kde byla od začátku r. 1918 touha po svobodě mnohokrát vyjádřena, tak Slovensko mlčelo do poslední chvíle. Počet českých a slovenských vlastenců se nedal ani srovnávat, protože většina Slováků žila v prostředí pokročilé maďarizace a zbylí uvědomělí Slováci se cítili slabou a osamocenou hrstkou, které chyběla vášnivá lidová vůle, o níž se opírali čeští vůdci. Na Slovensku uvažovala o svobodě jen tenká vrstva inteligentů. V polovině října však slovenští vlastenci pocítili nutnost nějak vyjádřit své myšlení, a shodli se, že jestli neprojeví svůj zájem o československou jednotu, tak se jim lehce může stát, že zůstanou jediným národem, který se nepřihlásí o sebeurčení. Slováci dosud nečinili ani nejmenší opatření pro změnu poměrů. S vlastní silou vůbec nepočítali a převrat nepřipravovali, a tak maximem co chtěli vyjednat byla československá jednota. Na zakládající shromáždění Slovenské národní rady, která byla svolána na 30. října 1918 do Turčanského Svatého Martina se sjeli vůdci a osvědčení vlastenci všech politických stran. Došlo k přijetí deklarace, v které se Slováci přihlásili k právu národů na sebeurčení a nezávislost. Deklarace

⁶⁵ ČAPKA, F., Dějiny Moravy v datech. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2001. Česko–moravské vztahy, s. 132

⁶⁶ PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. Slovensko ožívá, s. 107 - 111

oficiálně zrušila spojení slovenského národa s Uherskem a stala se státoprávním aktem, který přispěl ke zrodu Československa.

„Slováci si ve své většině představovali nový stát jinak: Slovensko mělo být jen volně spojeno s českými zeměmi, mělo jít o dva státy se vzájemně se omezující suverenitou a s určitou zastřešující konstrukcí. Tak již od svého vzniku byl v samotných základech Československa přítomen latentní konflikt, který pak komplikoval celou jeho další existenci.“⁶⁷

„Slovenská liga v Americe, střešovací organizace amerických Slováků založená roku 1907, se už před válkou živě zajímala o slovenské poměry doma. Roku 1914 podala uherské vládě zvláštní memorandum, žádající zabezpečení práv Slováků, samozřejmě bez jakéhokoliv efektu. Po vypuknutí války byla Slovenská liga ochotna akceptovat myšlenku československého státu. Její představa však byla naprosto odlišná od koncepce T. G. Masaryka, E. Beneše a M. R. Štefánika. Na rozdíl od Slováků doma se totiž Slováci v USA vyvíjeli bez úzkého kontaktu s českým prostředím, a proto blízkost Čechů a Slováků se v americkém prostředí nepociťovala tak jako doma. To, co žádala Slovenská liga v Americe, byl vlastně samostatný slovenský stát, který by se vzdal části své suverenity. Proto Masarykově akci byla ochotna podporu poskytnout jen v tom případě, bude-li v novém státě zajištěno zvláštní postavení Slovenska. Představa slovenských emigračních činitelů byla zhruba taková, že Československo by mělo být jakýmsi dvojstátem po vzoru někdejšího Rakouska–Uherska, tedy nikoliv Československem, ale Česko–Slovenskem. Oba státy by byly víceméně samostatné a byly by spojeny jen nejnужnějšími institucemi, jako je ministerstvo zahraničí, obrany, financí apod.“⁶⁸

Snahou zajistit pro Slovensko zvláštní postavení byla dle ČORNEJE⁶⁹ vedena i další dohoda mezi Slovenskou ligou a českými organizacemi – Českým národním sdružením a Svazem českých katolíků, která byla uzavřena v Pittsburghu. Dohoda schvalovala vytvoření společného demokratického státu, ve kterém mělo mít Slovensko vlastní administrativu a sněm. T. G. Masaryk tuto dohodu 30. května 1918 podepsal,

⁶⁷ ČORNEJ, P., POKORNÝ, J., aj. Osudové osmičky: přelomové roky v českých dějinách. Praha : NLN, 1999. 1918 Češi a Slováci ve společném státě, s. 302

⁶⁸ ČORNEJ, P., POKORNÝ, J., aj. Osudové osmičky: přelomové roky v českých dějinách. Praha : NLN, 1999. 1918 Češi a Slováci ve společném státě, s. 296 - 297

⁶⁹ ČORNEJ, P., POKORNÝ, J., aj. Osudové osmičky: přelomové roky v českých dějinách. Praha : NLN, 1999. 1918 Češi a Slováci ve společném státě, s. 297 - 298

avšak necítil se jí být vázán, neboť obsahovala klauzuli, že o definitivním upořádání rozhodnou svobodně zvolení zástupci českého a slovenského národa.

3.4 Němci

„Sudetští Němci usazení kolem hranic českých zemí od ranného středověku, kdy byli ke kolonizaci pohraničí pozváni některými českými králi, představovali největší cizorodou a také nejagresivnější menšinu. Pruh, ve kterém byli usídleni byl místy promísen, nebo i přerušen českým obyvatelstvem. Vyskytovali se však i v několika okresech českého vnitrozemí (Jihlava, Vyškov, Svitavy) a sídlili dokonce i na Slovensku (Handlová, Kremnica, Kežmarok, Spiš a. j.).“⁷⁰

Sudetští Němci tvořili kolem 22,5% obyvatelstva Československa, tedy velmi významnou část. Právě sudetští Němci vždy tvořili hlavní oporu Rakousko–Uherské monarchie, když plně podporovali její germanizaci a patřili k největším odpůrcům úsilí slovanských národů monarchie o odpovídající zastoupení ve vídeňském sněmu a o přiznání jejich jazykových práv. Dokonce byli v tomto ohledu ještě aktivnější než sami rakouští Němci a svým vlivem dokázali nutit vídeňskou vládu k nejtvrdějším opatřením vůči slovanským národům. Po rozpadu monarchie vznikly nástupnické státy, ve kterých se poměrně početné německé menšiny dostávaly do podřízeného postavení a jejich bývalý vliv pominul.

„Sudetští Němci po marné snaze se podřízenosti čs. státu vymanit získávali v něm sice plná menšinová práva, ale ne už dřívější nadřazené postavení. Odmítali se smířit s existencí ČSR. Zapomínali, jak si počínali sami v dobách monarchie vůči neněmeckým menšinám. Najednou považovali za naprosto neúnosné i samotné uplatňování čs. státní moci ve zněmčeném pohraničí.“⁷¹

Na druhé straně ale Němci odmítali přiznávat českým menšinám zákonem stanovená minoritní práva, a to i přesto, že je sami využívali. Snahy o vytváření českých menšinových škol, či činnost českých spolků v místech, kde měli národnostní převahu považovali za nepřijatelné a dokonce je označovali za národnostní útlak. Dále odmítali souhlasit s minoritními zákony, které dovolovaly využití vlastního jazyka v úředním

⁷⁰ JOHN, M. Českoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., Národnostní menšiny v Československu, s. 64.

⁷¹ JOHN, M. Českoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., „Národnostní menšiny v Československu, s. 65.

styku a s požadavkem čs. státu, aby ve státních institucích a úřadech byli tam, kde mohou přijít do styku s Čechy, přednostně zaměstnávání Němci, kteří se alespoň trochu dorozumí.

Další skutečnost, která prohlubovala nenávisť Němců k čs. státu byl rychlý úpadek hospodářství v Sudetech. Po rozpadu Rakouska–Uherska ztratil rozsáhlý sudetoněmecký průmysl značnou část tradičních odbytišť, protože nově vzniklé hranice znesnadnily export. Další příčinou úpadku sudetoněmeckého průmyslu byl přístup podnikatelů, když většina z nich vyznávala separatistické nebo dokonce velkoněmecké tendence. Československo dlouho považovali za přechodné provizorium a odmítali jej respektovat i v obchodních záležitostech.

3.5 Maďaři

„Druhou největší cizorodou složkou ČSR usídlenou v celkem souvislém pruhu kolem jižních hranic Slovenska a Podkarpatské Rusi, tvořila menšina maďarská tvořící necelých 5 % čs. obyvatelstva. Stejně jako sudetští Němci měli i Maďaři, kteří mírové smlouvy uzavřely v novém čs. státě, k tomuto postavení řadu oprávněných výhrad. Umělé čs.-maďarské hranice násilně přervaly staleté hospodářské, církevní, ekonomické i příbuzenské vztahy, vytvořily nezvyklé celní bariéry a narušily i dopravní spoje, kulturní styky a odvěkou sounáležitost okresů a vesnic.“⁷²

Maďaři sice tvořili druhou největší cizorodou složku usídlenou na našem území, ale dle mého názoru jsme si za to mohli vlastně sami. Protože při tvorbě hranic na jihu Slovenska nebyl respektován princip na sebeurčení národů, ale spíše než na národnostní hranici se myslelo na obranu (oddělení hranic řekou Dunaj), tak došlo k zabránění části Uher s naprostou převahou Maďarského obyvatelstva.

Nejvíce výhrad proti čs. státu měli hlavně bývalí příslušníci maďarské armády, četnictva, policie a státních úředníků, ale i mezi nimi docházelo k postupným změnám názorů. V opozici vůči čs. státu setrvali hlavně příslušníci maďarské šlechty, katolické církve a značná část inteligence. Právě tyto vrstvy totiž v ČSR přišly o všechna privilegia a ztratily tak dosavadní vliv. V Československu nebyla privilegia uznávána a zákonem byly zrušeny i šlechtické a církevní tituly. Zatímco v českých zemích toto opatření proběhlo celkem v poklidu, tak na Slovensku, zejména v Maďary

⁷² JOHN, M. Českoslovákismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., Národnostní menšiny v Československu, s. 72.

osídleném pohraničí, vzbuzovalo velkou nelibost. Právě dříve privilegované vrstvy, které byly v Maďarsku zvyklé zastávat vedoucí postavení, prosazovaly v jihoslovenském pohraničí myšlenky vyzývající k obnově Maďarska v hranicích z roku 1914. Oficiální podpora ze strany maďarské vlády mohla být jen tajná. Maďarsko bylo svázáno mírovými smlouvami a obklíčeno ČSR, Rumunskem a Jugoslávií, a tak si Budapešť nemohla dovolit žádnou veřejnou podporu.

„Novou úpravou hranic se dostalo asi 1, 5 miliónu Maďarů do Rumunska, 0, 691 (podle jiných údajů 0, 720) miliónu do ČSR a 0, 567 miliónu do Jugoslávie. Přidělením nového státního občanství ztratili tito Maďaři všude svá privilegovaná postavení a musili se smiřovat s mohutným rozmachem a vzrůstajícím národním uvědoměním svých nemaďarských spoluobčanů, vůči nimž donedávna uplatňovali tvrdý maďarizační tlak.“⁷³

„Velkomaďarsky orientované šlechtické, církevní a expolitické kruhy rozvíjely sice i nadále tajná *iredentistická* spiknutí zaměřená proti ČSR, ale narozdíl od zněmčeného českého pohraničí nebyl odpor maďarského venkovského obyvatelstva proti čs. státu tak vyhraněný. Maďarští zemědělci totiž nacházeli v ČSR mnohem lepší podmínky než na jaké byli zvyklí před válkou. Otevřel se jim totiž výhodný trh do českých zemí kam mohli svoje produkty trvale prodávat za poměrně vysoké ceny, zatím co dříve měli často starosti jak úrodu prodat. Velmi jim také prospíval snadný kontakt s vysoce vyspělým a mnohem pokročilejším českým zemědělstvím, odkud přicházely popudy k zavádění moderních způsobů rostlinné a živočišné výroby, které se při známé kvalitě jihoslovanských polí začaly stále markantněji projevovat ve zvýšených výnosech, pro které rovněž nacházeli výhodný odbyt. Zapojení do čs. státu umožnilo i dodávky moderních a cenově přístupných hospodářských strojů a umělých hnojiv. Podstatně zvětšená produkce zemědělských produktů a zaručený odbyt v českých zemích, umožňovaly další investice do jihoslovanského zemědělství, čímž zaměstnanost na venkově stoupala.“⁷⁴

iredentismus = politická ideologie usilující o připojení části jiného státu s vlastní národností menšinou

⁷³ JOHN, M. Českoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., Národnostní menšiny v Československu, s. 73.

⁷⁴ JOHN, M. Českoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., Národnostní menšiny v Československu, s. 74 - 75.

Maďaři, kteří se důsledkem změn hranic ocitli na území Československa mohli objektivně srovnávat životní úroveň dosažitelnou v Maďarsku a svoji, proto štvavé akce maďarských intelektuálů, bývalé šlechty a církevních hodnostářů neměly u maďarské menšiny odpovídající ohlas.

3.6 Poláci

„Polská menšina v ČSR se soustřeďovala převážně ve zbytku Těšínska a ve velmi omezeném rozsahu i na Oravě a na Spiši. Především okresy Těšín a Karviná patřily k typickým oblastem dlouholetého prolínání české, polské a německé národnosti.“⁷⁵

Dle JOHNA⁷⁶ existovaly neshody v počtu Poláků na našem území. K Polákům se podle polských propagačních údajů hlásilo více než 130 000 čs. občanů, ale Německé údaje připouštějí nejvýše 76 000 a vyslovují ještě pochybnosti o pravé národnosti mnohých z nich. Čs. statistiky udávají počet Poláků v ČSR kolem 106 000, což je asi 0,7 % všeho obyvatelstva, když vychází z údajů z roku 1920. Na Těšínsku docházelo k národnostním třenicím, kde je rozdmýchávala hlavně polská protičeská propaganda a v menší míře také Němci. Obyvatelé Těšínska však uznávali, že toto území tvoří nedělitelnou oblast, úzce navazující na ostravskou a třineckou průmyslovou pánev, která je technicky i ekonomicky spojená s českým územím. Uznávali, že jakékoli jiné rozdělení by mohlo mít za následek i prudké snížení životní úrovně.

3.7 Rusíni

Dle HOŘCE⁷⁷ bylo hlavním cílem Rusínů získání samostatnosti, případně autonomie v rámci nějakého většího státu. Protože se ale jednalo o velmi malý a zaostalý stát, tak myšlenka úplné samostatnosti nepřicházela v úvahu. Existovalo proto několik názorů samotných Rusínů na další směřování. Nakonec hlavní roli

⁷⁵ JOHN, M. Českoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., Národnostní menšiny v Československu, s. 76.

⁷⁶ JOHN, M. Českoslovakismus a ČSR 1914-1938. 1. vyd. Beroun : Baroko, 1995. Kapitola VII., Národnostní menšiny v Československu, s. 76.

⁷⁷ HOŘEC, J. Podkarpatská Rus-země neznámá. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1994. Od Slovanského sjezdu k první světové válce, s. 15

v této otázce se hráli zástupci emigrace v USA, když se v plebiscitu rozhodli podpořit spojení s Československem. I když ještě v průběhu roku 1919 Rusíni zvažovali několik variant, tak nakonec došli k rozhodnutí, že se připojí k samostatnému Československu, kde jim bylo přislíbeno postavení autonomní země s vlastním sněmem, který měl mít zákonodárnou moc v otázkách místní samosprávy, školství, náboženství apod.

4 ČESKOSLOVENSKÝ STÁT A JEHO VZTAH K NÁRODŮM ŽIJÍCÍM NA JEHO ÚZEMÍ

„Ačkoli nový „československý“ státní národ tvořil pouze dvě třetiny obyvatelstva, byla v ústavě i Němcům, kteří představovali téměř jednu čtvrtinu občanů státu, s odvoláním na Masarykův výrok, že jsou „německy mluvícími Čechoslováky“, přiznána sice práva individuální, ale jen málo menšinových práv kolektivních. Rovněž Maďaři, Rusíni, Poláci a Židé neobdrželi žádná zvláštní skupinová práva, ale stejně jako Němci měli v parlamentním systému možnost své zájmy nerušeně hájit prostřednictvím svých stran. ČSR podepsala smlouvu o ochraně menšin garantovanou Společností národů a zakotvila ji v ústavě. Přesto byla její poměrně široká ustanovení politikou malicherných šikan ze strany českých úřadů nezřídka znehodnocována. Dokonce i jazykové zákonodárství, v zásadě korektní, se v praxi často obcházelo. To vyvolávalo u Němců roztrpčenost, zvláště vzhledem k tomu, že případy znevýhodňování Ne-Čechů ve veřejném životě byly vnímány a zevšeobecňovány jako politická tendence.“⁷⁸

Dle PEROUTKY⁷⁹ se stala první ústavou Československé republiky Prozatímní ústava, která byla přijata dne 13. listopadu 1918 Národním výborem. Cílem bylo v nejkratší možné době vytvořit ústavu Československa. Dalším důvodem rychlého vzniku tohoto dokumentu byl fakt, že bylo zapotřebí svolat Národní shromáždění, jmenovat vládu a zvolit prezidenta. A ústavní výbor Národní rady rozhodl, že bez nějakého zákonného podkladu nemůžou být tyto kroky učiněny. Návrh vypracoval v co nejkratší době poslanec dr. Meissner. Jak už ze způsobu vzniku vyplývá, tak byla tvořena velmi improvizovaně, protože se věřilo, že bude v platnosti jen několik týdnů, nejvýše měsíců, než se Národní shromáždění usnese na ústavě definitivní. Zatímní ústava také určila, že Národní shromáždění vznikne pouhým rozšířením Národního výboru, protože volby by v této době, kdy pražská vláda neovládala celé území, jež pokládala za své, neměla možnost provést volby ani v německých krajích a také na Slovensku. Ústava rozšířila Národní výbor na 256 členů, kdy k přidělení mandátů byly použity výsledky voleb z roku 1911. Na Slovensku vyhraněné politické strany nebyly a klíč z roku 1911 se zde nedal použít, tak byli Slováci považováni za jedinou

⁷⁸ Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění : Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století.

1. vyd. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, Národnostní politika v politickém systému první Československé republiky, s. 13

⁷⁹ PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. Zatímní ústava, s. 158 - 169

politickou organizaci a bylo jim přiděleno 40 mandátů. Slováci s tímto počtem nesouhlasili a změnou ústavy byl počet navýšen, a tak nakonec mělo Národní shromáždění 270 členů. Němci a Maďaři nebyli zastoupeni vůbec.

Trvání tohoto dočasného Národního shromáždění nebylo v ústavě časově omezeno, takže trvání této první sněmovny záleželo na politických stranách. A protože se československá politika ocitla proti prudké německé opozici, tak trvalo velmi dlouho než došlo k volbám, kde se dal samozřejmě čekat i úspěch německých stran. Prozatímní ústava byla nahrazena Ústavní listinou, která byla schválena 29. února 1920 a byla rozdělena na 6 hlav a 134 paragrafů.

Podle PEKAŘE⁸⁰ stanovily ústavní zákony, že „státním, oficiálním jazykem republiky“ je jazyk československý. Úřadovat jím budou všechny státní úřady a podniky. V soudních okresech, kde bylo více než 20% obyvatelstva nečeského, byly úřady povinny přijímat podání i v jazyku nečeské menšiny a vyřizovat jej buď dvojmo: v jazyku státním i jazyku menšiny, nebo (u úřadů a soudů první a druhé instance) jen v jazyku podání.

4.1 Územní a správní členění ČSR ve vztahu k národnostem

Byla při vzniku ČSR správně vyřešena otázka správního členění s ohledem na národnostní rozložení? Nebo zde došlo k ustanovení takových samosprávných celků, které se „hodily“ naší vládě?

„Celý právní řád a správní systém jednak Rakouska pro České země, jednak Uher pro Slovensko a Podkarpatskou Rus převzala předmnichovská ČŠR tzv. recepčním zákonem – první právní normou, kterou přijal Národní výbor již 28. října 1918 a která byla později publikována pod č. II/1918 Sb. Buržoazie se snažila zachovat za každou cenu právní kontinuitu: v recepčním zákoně se stručně, ale zřetelně říká, že „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“ a „všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy župní, ústavy státní, zemské okresní, župní a obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají podle dosud platných zákonů a nařízení.“⁸¹

⁸⁰ PEKAŘ, J. Dějiny československé. 2. vyd. Praha : Agentura TIP Š, 1991. s. 236

⁸¹ HLEDÍKOVÁ, Z., JANÁK, J., DOBEŠ, J. Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost. Praha : NLN, 2005. Správní vývoj ČSR; ústavní instituce, s. 331

Podle župního zákona z února 1920 bylo zřízeno na území Československé republiky 22 žup, z nichž pět mělo působit na Moravě; nakonec bylo župní zřízení realizováno pouze na Slovensku. V polovině července 1927 byl vydán tzv. organizační zákon, který zcela negoval župní zřízení a opět zaváděl zemskou a okresní správu. Jednou ze čtyř zemí republiky se vedle České, Slovenské a Podkarpatskoruské stala Moravskoslezská země se sídlem v Brně (byla zrušena slezská samospráva v Opavě).⁸²

„V Čechách bylo zřízeno devět žup (Praha byla ze zákona vyňata s tím, že její statut hlavního města upraví samostatný zákon, a to v Praze (pro okolí), Pardubicích, Hradci Králové, Mladé Boleslavi, České Lípě, Lounech, Karlových Varech, Plzni a Českých Budějovicích; na Moravě pět, v Brně, Jihlavě, Olomouci, Uherském Hradišti a Moravské Ostravě ve Slezsku jedna, se sídlem v Těšíně. Na Slovensku to bylo šest žup, se sídlem v Bratislavě, Nitře, Zvolenu, Turčianském sv. Martinu, Liptovském sv. Mikuláši a v Košicích. Podkarpatská Rus na župy zatím rozdělena nebyla, protože ústava předpokládala, že bude nadána autonomií a věc se bude řešit samostatně.“⁸³

Dle mého názoru se právě negace zákona č. 126/1920 Sb. „o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé“ ze dne 29. února 1920 mohla později stát jedním z důvodů toho, že Němci podlehlí Hitlerově ideologii a tolik stáli o odtržení od ČSR. Zrušení župního zřízení a i následné vytvoření Moravskoslezské země (zaniká Slezsko a vytváří se nová nikdy neexistující země, kde nebudou mít převahu Němci) totiž znovu ukázalo neochotu našeho státu svěřit do jejich rukou samosprávu a tím došlo k dalšímu prohloubení vzájemných neshod. A protože Němci o samosprávu velmi stáli, tak zamítnutí tohoto správního členění bylo už druhým velkým problémem, který ve vztahu k Němcům nastal, když už dříve jsme Němcům žijícím na našem území odmítli přiznat právo na sebeurčení národů. Kdyby byla Němcům přiznána samospráva alespoň prostřednictvím omezených Deutschböhmen, tak jejich budoucí vztah k našemu státu mohl být úplně jiný.

Když se podíváme na mapy národnostního složení obyvatelstva (příloha II) a rozdělení našeho území na župy, tak zjistíme, že nebylo možné vytvořit župy tak, aby žádná neměla zřetelnou německou většinu. K tomuto jevu muselo dojít v karlovarské

⁸² ČAPKA, F., Dějiny Moravy v datech. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2001. Období republik (od roku 1918), s. 123

⁸³ KÁRNÍK, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky : (1918-1929). 1. vyd. Praha : Libri, 2000. VII. Kapitola, Instalace parlamentní demokracie v Československu a její sestup na dno poválečné revoluční krize, s. 103 - 104

a českolipské župě, což ještě více vedlo naše politiky ke snahám vzniku tohoto župního zřízení zabránit. Nakonec bylo instalovány župy k 30. září 1923 jen na Slovensku. Správní reforma z roku 1927 zcela ruší župní zřízení a dochází k návratu k zemskému zřízení. Naplno se tak ukázalo, že Československo zvláště v Českých zemích nemělo na župní zřízení dost sil.

4.2 Otázka národnostních menšin v ústavě z r. 1920

Hned první věta preambule zákona, který uvozoval ústavní listinu Československé republiky z r. 1920 vyvolávala hodně sporů. Začíná totiž slovy: My, národ Československý, ... Vůbec jako by se v této ústavní listině nemyslelo na příslušníky ostatních národností menšin, žijících na našem území, kteří se za příslušníky Československého národa nepovažovali.

Zákon 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky:

„My, národ Československý, chtějíce upevniti dokonalou jednotu národa, zavésti spravedlivé řády v republice, zajistiti pokojný rozvoj domoviny československé, prospěti obecnému blahu všech občanů tohoto státu a zabezpečiti požehnání svobody příštím pokolením, přijali jsme ve svém Národním shromáždění dne 29. února 1920 ústavu pro Československou republiku, jejíž znění následuje. Při tom my, národ Československý, prohlašuje, že chceme usilovati, aby tato ústava i všechny zákony naší země prováděny byly v duchu našich dějin stejně jako v duchu moderních zásad, obsažených v hesle sebeurčení; neboť chceme se přičleniti do společnosti národů jako člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový.“⁸⁴

V ústavním zákoně 121/1920 Sb. jsou definována i práva národnostních, náboženských a rasových menšin. Konkrétně tato práva upravuje šestá hlava, která je úplně na závěr zákona. Podle tohoto zákona si jsou všichni státní občané Československé republiky plně rovni a požívají stejných práv občanských a politických nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyka nebo náboženství. Dále je zde garantována skutečnost, že pokud občanům přísluší podle všeobecných zákonů právo zakládat, řídit

⁸⁴ Nakladatelství C.H. Beck. ABC Systems, s.r.o [online]. LexDATA C. H. BECK, c2002-2007 [cit. 2009-02-17]. Dostupný z WWW:

<http://abonent.lexdata.cz/lexdata/sb_free.nsf/0/C12571D20046A0B2C12566D9007B12D8>.

a spravovat vlastním nákladem ústavy lidumilné, náboženské a sociální, školy a jiné ústavy výchovné, jsou státní občané, nehledíc k národnosti, jazyku, náboženství a rase, sobě rovni a mohou v těchto ústavech volně používat svého jazyka a vykonávat svoje náboženství. Bezesporu velmi důležité je vymezení jazykových práv. V zákoně je uvedeno, že ve městech a okresech, v nichž žije značná část československých občanů, kteří hovoří jiným jazykem než československým, je zaručena dětem těchto občanů ve veřejném vyučování přiměřená příležitost výuky ve vlastní řeči, přičemž výuka československé řeči může být stanovena jako povinná. Neméně důležité je ustanovení, které říká, že pokud ve městech a okresech, v nichž jest usedlý značný zlomek státních občanů československých náležících k menšinám náboženským, národním a jazykovým, má být určitá částka vynaložena na výchovu, náboženství z veřejných fondů (rozpočtů), tak se těmto menšinám zabezpečuje právo na přiměřený podíl na požitku a používání. Na závěr zákona je uvedeno, že jakýkoli způsob násilného odnárodňování je nedovolený a může být prohlášen za jednání trestné.⁸⁵

I když se v ústavě mluví o stejných občanských a politických právech pro všechny občany žijící na našem území, tak zde chybí velmi důležitá práva menšin na vlastní samosprávu.

4.3 Spor s Polskem o Těšínsko

„Nesnáze s hranicemi nového státu proti Němcům a Maďarům byly předvídatelný. To byli nepřátelé. Ale ihned vznikly a rozšířily se potíže i v území, kde je málokdo čekal: na pomezí česko–polském. To bylo překvapení, hlavně pro ty, kdo se spoléhali na blahodárnou sílu slovanské myšlenky. Nyní i po řadu let pozdějších mělo se názorně vyjevovat, jak nepatrnou moc má tato idea, ač má–li vůbec jakou. Podle slovanské teorie netouží dva slovanští národové po ničem tolik jako po bratrství a po tom, aby si vzájemně prokazovali dobro. Dokonce tvrdili někteří slovanofilové, že osvobození Slované odnaučí svět užívat násilí.“⁸⁶

⁸⁵ Nakladatelství C.H. Beck. ABC Systems, s.r.o [online]. LexDATA C. H. BECK, c2002-2007 [cit. 2009-02-17]. Dostupný z WWW:

<http://abonent.lexdata.cz/lexdata/sb_free.nsf/0/C12571D20046A0B2C12566D9007B12D8>.

⁸⁶ PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. Vzniká těšínská otázka, s. 147

Jak uvádí PEROUTKA⁸⁷, tak spor vznikl na Těšínsku. O tomto kraji spolu Češi a Poláci jednali bezvysledně už za války, když se očekával pád Rakouska. Obě strany si uvědomovaly, že je potřeba kvůli promíšenosti českého a polského živilu v této oblasti dohodnout nějaké řešení, kde by došlo ke stanovení nároků. Oba státy se v květnu 1918 dohodly o Těšínsku nemluvit, dokud oba státy nebudou mít pevné hranice. Přesněji řečeno, dohodli se, že se na dosavadních hranicích v těšínském Slezsku až do rozhodnutí mírové konference nic nezmění a potom se obě strany dohodnou, jak naložit s polskými obcemi ve Slezsku. Z čehož nepochybně vyplývalo, že tato oblast má patřit k Československu, protože se zde slibuje dohoda o nakládání s polskými obcemi. Poláci se rozhodli květnovou úmluvu nedodržet. Vše začalo tím, že 29. října Češi utvořili v Polské Ostravě Zemský národní výbor pro Slezsko, který prohlásil, že se ujímá vlády nad Slezskem jako představitel Československa. Poláci však učinili stejný tah, když utvořili v Těšíně Radu narodowou, která už 29. října začala prohlašovat, že se ujímá vlády nad Těšínskem ve jménu Polska. Poláci se nespokojili pouze s proklamací a v noci z 31. října na 1. listopad obsadili Těšín dokonce vojensky. Vzniklo zde napětí, jako všude tam, kde se proti sobě postaví ozbrojené síly. Čeští činitelé ve Slezsku se obávali krvavého konfliktu a přerušování zásobování, a tak se rozhodli s Poláky vyjednávat. 5. listopadu ujednali s Poláky kompromis, kterým vláda nad Těšínskem byla rozdělena mezi Zemský národní výbor pro Slezsko a Radu narodowou. Podle této dohody se dostal pod českou správu daleko menší kus Těšínska než podle kteréhokoli vážného návrhu pozdějšího. Prozatímní rozdělení Těšínska bylo založeno na principu národnostním: polské obce podléhaly polské vládě, české pak úřadům českým. Z české strany to byl velmi nevýhodný kompromis, protože národopisná hranice byla posunuta tak daleko na západ, že území, které byl zajištěno české správě, zahrnovalo jen polovinu toho území, jež bylo v roce 1920 definitivně přiřknuto Československu rozhodnutím velmocí.

„Rozhodnutí bylo proto svěřeno se souhlasem obou stran do rukou Rady velvyslanců spojeneckých zemí, která zasedala v belgických lázních Spa. Určená hranice z 20. července 1920 v podstatě respektovala základní požadavky československé diplomacie, kterými byly kontrola košicko-bohumínské železnice po celé délce jejího průběhu a ponechání karvinské části kamenouhelného revíru. Polská strana pokládala rozhodnutí za nespravedlivé, a to jak z prestižních důvodů, tak

⁸⁷ PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. Vzniká těšínská otázka, s. 147 - 154

i z důvodů národnostních, neboť ponechávalo pod československou vládou cca 100 000 polských obyvatel. V Československu byla nespokojenost s rozhodnutím velvyslanců vyslovována především ze strany politických sil požadujících respektování historické hranice českých zemí. Konflikt o Těšínsko se stal jednou z příčin dlouhodobého zhoršení vzájemných vztahů mezi oběma nástupnickými státy.“⁸⁸

Dle mého názoru byla dohoda z května 1918 vzhledem k budoucím událostem zajímavá hned z několika pohledů. V dohodě se mluví o tom, že obě strany se přátelsky shodnou na vyřešení tohoto sporu, ale Polsko už 29. října Těšínsko obsazuje. Ještě zarážející je fakt, že se Češi hned na začátku neodvolali na princip historických hranic. Ale květnová dohoda z roku 1918 Polákům výslovně jednání slibuje, na což se Poláci později samozřejmě odvolávali, a tak už nezbývala jiná možnost než o Těšínsku jednat. Pravděpodobné ovšem je, že k rozdělení Těšínska by nakonec došlo i kdyby nebyla přijata uvedená dohoda, případně i potom co by jsme uplatnili historický princip určení hranic.

⁸⁸ ŽÁČEK, R. Slezsko. 1. vyd. Praha : Libri, 2005. (Stručná historie států ; Sv. 33). Boj o Těšínsko, s. 152

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusil analyzovat období, které znamenalo pro náš národ velmi důležitý historický okamžik, kterým bezesporu je vznik samostatného státu. Zaměřil jsem se hlavně na skutečnosti, které se během tohoto procesu dotýkali různých národnostních skupin žijících na našem území. Samozřejmě jsem se na tyto problémy podíval z obou stran, jak z pohledu jednotlivých národů, tak i z pohledu naší vlády.

Když v roce 1914 vypukla 1. světová válka, tak v Evropě začíná období velkých změn, které se brzy výrazně projevuje na politické mapě. Nejvýraznější změny nastávají na území, které existovalo pod názvem Rakousko–Uhersko. Právě zde se totiž nejvíce objevují snahy jednotlivých národů o vznik vlastních svobodných států, což by neodvratně vedlo k rozpadu této velké monarchie. Nejaktivněji si v tomto snažení počínají Češi, kteří společně se Slováky usilují o vznik samostatného státu, který by vznikl na základě kombinace historického a národnostního principu. Oprávněnost vzniku Československa byla založena na teorii tzv. čechoslovakismu, která byla založena na myšlence, podle které Češi a Slováci tvoří jeden velký tzv. československý národ.

Kombinace těchto dvou principů byla nezbytná, protože Slovensko nikdy nemělo vlastní historické hranice, a tak zde muselo být postupováno podle národnostního principu. Jak se brzy ukázalo, tak uměle vytvořená hranice s Maďarskem nebyla zvolena vůbec dobře, což mělo za následek mnoho národnostních konfliktů. Když se podíváme na situaci na jižním Slovensku v současnosti, tak i nyní mnoho desítek let po tomto určení hranic zde stále dochází k mnoha problémům.

Dalším výrazným problémem, který bránil poklidnému vzniku ČSR, bylo německé obyvatelstvo. Němci byli usídleni hlavně v pohraničí a s myšlenkou státu, kde by se dostali do pozice menšiny rozhodně nesouhlasili. Největším odpůrcem vzniku ČSR bylo samozřejmě samotné vedení monarchie, které dobře chápalo, že by jeho vznikem došlo k rozpadu Rakouska–Uherska.

Nakonec na základě poválečných dohod, které byly vedeny vesměs podle práva národů na sebeurčení, ke vzniku samostatného Československa dne 28. října 1918 došlo. Největší zásluhu na tom nepochybně mají členové Národní rady československé, která bojovala za vznik našeho státu v zahraničí a byla vedena T. G. Masarykem. Ustanovením nového samostatného státu ale došlo k rozdmýchání dalších sporů, které v několika případech dokonce přešly až k ozbrojenému konfliktu.

Jak už jsem uvedl, tak hlavní otázkou moji práce bylo správné či nesprávné řešení národnostních otázek. První otázkou už je samotný fakt založení Československa a nikoli pouze České republiky. Z pohledu potřebné národní většiny to byl určitě správný krok, ale na druhou stranu mezi oběma státy byly obrovské sociální i hospodářské rozdíly, které nutně musely vést k budoucím sporům. Navíc zde existovaly už od začátku snahy Slovenska o co největší samostatnost, což později vedlo i k rozpadu společného státu. Další výraznou národnostní otázkou bylo velmi početné německé obyvatelstvo v pohraničí, které se nechtělo s pozicí menšiny smířit, a tak se snažilo o odtrhnutí. I v této otázce se ukázalo chybné řešení, protože jednou z věcí o kterou Němci stáli, bylo svěřeni alespoň omezené samosprávy. Právě k situaci, kdy by se Němci stali v některých samosprávných územích většinou se schylovalo v době, kdy se jednalo o župní zřízení. Zákon tehdy nebyl přijat, čímž česká většina Němcům znova ukázala, že s nimi nebude zacházeno úplně rovně. Nebýt tohoto rozhodnutí, tak možná nemuselo dojít ani k Mnichovu 1938. I když se v ústavě mluví o stejných občanských a politických právech pro všechny občany žijící na našem území, tak zde ovšem chybí právě velmi důležitá práva menšin na vlastní samosprávu.

S odstupem 91 let od vzniku ČSR je možno konstatovat, že národnostní spory se v dobách různých krizí (např. r. 1938 a 39) objevují v plné nahotě. Jestliže události z roku 1938 Čechy i Slováky stmelily, tak naopak vztah národnostních menšin k našemu státu se ještě více zhoršil. Oslabení pražské vlády po Mnichově využily Slováci k získání značné míry dávno požadované autonomie. Slovákům jsme samosprávu dali na sklonku roku 1938 dle mého názoru příliš pozdě a nevedlo to k upevnění státu, ale naopak k jeho dalšímu pozvolnému rozkladu v březnu 1939. Zajímavé je, že ani obnovená ČSR nebyla ochotna řešit národnostní spory. Německá menšina byla odsunuta na principu kolektivní viny, čímž byl problém zdánlivě vyřešen. Slovensku byla od r. 1969 vytvořena federativní republika, ale snahy Moravy po omezené samosprávě byly nadále přehlíženy. Je třeba dodat, že samospráva daná Slovensku byla pouze formální, protože za totalitního komunistického režimu skutečná neexistovala.

A proto se tyto problémy mezi Čechy a Slováky znovu objevují po nástupu demokracie, po roce 1989. Nyní už zde existuje ochota svěřit Slovákům plnou samosprávu, ale dle mého názoru příliš pozdě. Nedůsledné a pozdní řešení národnostních otázek nakonec vrcholí rozpadem společného státu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

LITERÁRNÍ ZDROJE

1. ČADA, V. *28. říjen 1918*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1988. 301 s., fot., příl. (Archiv ; Sv. 57).
2. ČAPKA, F. *Dějiny Moravy v datech*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2001. 216 s. ISBN 80-7204-219-X.
3. ČORNEJ, P., POKORNÝ, J. *Dějiny českých zemí do roku 2004 ve zkratce*. 1. Vyd. Praha : Práh, 2003. 96 s. ISBN 80-7252-026-1.
4. ČORNEJ, P., POKORNÝ, J. aj. *Osudové osmičky: přelomové roky v českých dějinách*. Praha : NLN, 1999. 443 s. ISBN 80-7106-322-3.
5. GALANDAUER, J. *Vznik Československé republiky 1918: Programy, projekty, perspektivy*. 1. Vyd. Praha : Svoboda, 1988. 344 s.
6. HLEDÍKOVÁ, Z., JANÁK, J., DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha : NLN, 2005. 568 s. ISBN 80-7106-1.
7. HOŘEC, J. *Podkarpatská Rus-země neznámá*. 1. Vyd. Jinočany : H & H, 1994. 121 s. , ISBN 80-85787-51-2.
8. JOHN, M. *Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938*. 1. Vyd. Beroun : Baroko, 1995. 423 s. ISBN 80-85642-20-4.
9. KÁRNÍK, Z. *České země v éře První republiky: (1918-1938); 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky. (1918-1929)*. 1. Vyd. Praha : Libri, 2000. 571 s. ISBN 80-7277-027-6
10. KLÍMEK, A. *Říjen 1918: Vznik Československa*. 1. Vyd, Litomyšl : Paseka, 1998. 279 s. ISBN 80-7185-175-2
11. *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19. století*. 1. Vyd. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1996. 39 s. ISBN 80-85864-22-3.
12. KRÁL, V. *Vznik ČSR*. 1. Vyd. Praha : Melantrich, 1985. 320 s.
13. KŘEN, J. *Dvě století střední Evropy*. 1. Vyd. Praha : Argo, 2005. 1109 s. ISBN 80-7203-612-2

14. KŘEN, J. Konfliktní společenství. Toronto : Sixty-Eight Publishers, 1989. 510 s. ISBN 0-88781-210-4
15. KVAČEK, R. České dějiny: učebnice pro střední školy ; Díl 2. Úvaly : Albra, 2002. 243 s. ISBN 80-86287-48-3
16. ORT, A. Evropa 20. století. 1. Vyd. Praha : Arista, 2000. 383 s. ISBN 80-86410-06-4
17. PEKAŘ, J. Dějiny československé. 2. Vyd. Praha : Agentura TIP S, 1991. 247 s.
18. PEROUTKA, F. Budování státu. 1. díl, 1918-1919. 3. Vyd. Praha : Lidové noviny, 1991. 442 s.
19. PERNES, J. Pod moravskou orlicí, aneb, Dějiny moravanství. Brno : Barrister & Principal, 1996. 285 s. ISBN 80-85947-12-9.
20. POP, I. Podkarpatská Rus. 1. Vyd. Praha : Libri, 2005. 190 s. ISBN 80-7277-261-9.
21. URBAN, O. České a slovenské dějiny do roku 1918. 1. Vyd. Praha : Svoboda, 1991. 263 s.
22. VYKOUPILOV, L. Slovník českých dějin. Brno : Georgtown, 1994. 427 s. ISBN 80-901604-1-7.
23. ŽÁČEK, R. Slezsko. 1. Vyd. Praha : Libri, 2005. 214 s. ISBN 80-7277-245-7.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. ČSÚ. O sčítání lidu | ČSÚ - Sčítání lidu, domů a bytů [online]. c2009 , 19.9. 2007 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW:
<http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/zakladni_informace_scitani_v_1_republice>.
2. Nakladatelství C.H. Beck. ABC Systems, s.r.o [online]. LexDATA C. H. BECK, c2002-2007 [cit. 2009-02-17]. Dostupný z WWW:
<http://abonent.lexdata.cz/lexdata/sb_free.nsf/0/C12571D20046A0B2C12566D9007B12D8>.
3. KNIHOVNA AV ČR. Knihovna akademie věd České republiky [online]. 2007 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW:
<<http://www.lib.cas.cz/cs/kalendarium>>.

SEZNAM ZKRATEK

ČNR	Česká národní rada
ČSR	Československá republika
ČSÚ	Český statistický úřad
R–U	Rakousko–Uhersko
SNR	Slovenská národní rada

SEZNAM PŘÍLOH

- I Rozpad rakousko–uherské říše v roce 1918
- II Národnostní složení v prvním československém státě
- III Národnostní skladba ČSR

I Rozpad rakousko-uherské říše v roce 1918

Zdroj:

KVAČEK, R. České dějiny: učebnice pro střední školy ; Díl 2. Úvaly : Albra, 2002.

s. 99

II Národnostní složení v prvním československém státě

Zdroj:

KVAČEK, R. České dějiny: učebnice pro střední školy ; Díl 2. Úvaly : Albra, 2002.

s. 112

III Národnostní skladba ČSR (podle sčítání obyvatelstva z roku 1921)

Češi	6 787 000	51,0 %
Slováci	1 977 000	14,5 %
Němci	3 123 000	23,4 %
Maďaři	745 000	5,6 %
Rusíni	462 000	3,4 %
Poláci	76 000	0,6 %
Židé	181 000	1,3 %
Jiní	26 000	0,2 %

Zdroj:

KVAČEK, R. České dějiny: učebnice pro střední školy ; Díl 2. Úvaly : Albra, 2002.
s. 111-112

ABSTRAKT

LHOTA, Z. *Vznik samostatného Československa : bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 51 s.
Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jiří Schmidt.

Klíčová slova: Andrásyho nóta, čechoslovakismus, Česká národní rada, Československo, dějiny, Deutschböhmen, národnostní menšiny, Podkarpatská Rus, první světová válka, republika, říjen 1918, samostatný stát, sebeurčení, ústava, Washingtonská deklarace

Bakalářská práce se zabývá obdobím kolem roku 1918, kdy dochází ke vzniku samostatného Československa. Charakterizuje období první světové války (1914–1918) s ohledem na vznik ČSR a snaží se objasnit, které poválečné dohody byly pro nově vznikající samostatný stát nejdůležitější. Ústředním tématem práce je analýza vzniku samostatného Československa s ohledem na národnosti, které žily na jeho území.

Zásadním předmětem zkoumání je nalézt odpověď na otázky: Řešila vláda národnostní problémy při vzniku ČSR zcela správně, nebo spíše účelově? Nedošlo k nesprávnému řešení, které mohlo být později jednou z příčin budoucích krizí, či dokonce rozpadu Československa? Prostředkem k odpovědi na tyto otázky je analýza názorů zástupců jednotlivých národností a na druhé straně vyjádření vztahu ČSR k těmto národům v rámci ústavy.

ABSTRACT

LHOTA, Z. *The Genesis of Independent Czechoslovakia : Bachelor thesis.*

České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 51 p.

Supervisor: Mgr. Jiří Schmidt.

Key words: Andrassy Note, Czechoslovakism, Czech National Council, Czechoslovakia, history, Deutschböhmen, national minorities, Carpathian Ruthenia, World War One, republic, October 1918, independent state, self-determination, Constitution, Washington Declaration

The bachelor thesis deals with the period around 1918 when the independent Czechoslovakia was founded. It characterizes the period of World War One (1914–1918) with respect to the genesis of Czechoslovakia and aims to make clear which post-war treaties were the most important for the newly emerging independent state. The central theme of the thesis is the analysis of the foundation of independent Czechoslovakia with respect to the nationalities living in the corresponding territory.

The principal subject of study is to find answers to the following questions: Were the government's solutions to ethnic problems during the genesis of Czechoslovakia absolutely correct, or rather purposive? Wasn't there an incorrect solution which might have later been one of the causes of future crises or even the break-up of Czechoslovakia? The means to answering these questions is to analyze the opinions of the representatives of individual nationalities, and on the other hand the expression of the relation of Czechoslovakia to these nationalities within the constitution.